

MAG IK DROMEN OVER ARBEID MET MIJN BEPERKING?

**TRAJECTEN VAN JONGEREN MET EEN BEPERKING IN DE
ZOEKTOCHT NAAR ARBEID**

Aantal woorden: 19457

Laura Van Daele

Studentennummer: 02006024

Promotor: Prof. dr. Griet Roets

Co-promotor: dr. Toon Benoot

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in het sociaal werk

Academiejaar: 2021 – 2022

Voorwoord

Het sociaal werk, een praktijk die mij altijd geboeid heeft. Na het behalen van mijn professionele bachelor in het sociaal werk, wou ik mij graag nog meer verdiepen in de wereld van sociaal werk. De masteropleiding was een verrijkend vervolg dat mij gevormd heeft tot een kritische sociaal werker. Hierin was het schrijven van een masterproef een grote uitdaging! Bij het schrijven van een masterproef horen ups en downs, maar gelukkig kon ik altijd rekenen op raad en steun bij verschillende personen. Deze mensen zou ik dan ook graag bedanken.

Allereerst wil ik mijn promotor Prof. dr. Griet Roets, en co-promotor dr. Toon Benoot bedanken voor de begeleiding, feedback, nieuwe inzichten en motivatie doorheen het hele proces. Hiernaast wil ik ook Katrien de Baets en alle andere medewerkers van de Konekt Gent, Leuven en Antwerpen bedanken voor de samenwerking, motivatie en ondersteuning. Tevens bedankt aan alle participanten voor de medewerking aan mijn onderzoek. Zonder jullie boeiende inbreng was deze masterproef nooit tot stand gekomen. Ik wil jullie graag bedanken voor jullie tijd en verhalen.

Als laatste wil ik mijn ouders bedanken voor de steun tijdens deze drukke periode. Bedankt dat jullie mij steunen in alles wat ik doe, en altijd voor mij klaar staan.

Abstract “Mag ik dromen over arbeid met mijn beperking”

Laura Van Daele

Opleiding tot Master of Science in het sociaal werk

Promotor: Prof. dr. Griet Roets

Co-promotor: dr. Toon Benoot

Academiejaar: 2021 - 2022

In het neoliberale discours vindt een verschuiving van welfare naar workfare plaats. Deze tendens is ook zichtbaar in het beleid van België, waar er vooral gefocust wordt op individuele activeringsstrategieën. Hierbij worden verschillende kwetsbare groepen uit het oog verloren, waaronder jongeren met een beperking. Deze doelgroep wordt voornamelijk tewerkgesteld in het vrijwilligerswerk, een maatwerkbedrijf of begeleid werken. De dromen, talenten en wensen van deze jongeren vervagen in het activeringsdiscours. Om die reden wordt in dit onderzoek gefocust op het proces dat jongeren met een beperking doorlopen, waarbij de zinvolheid, betekenis en aspiraties van de jongeren centraal staan. Dit leidde tot de vraag welke trajecten jongeren met een beperking afleggen in het continuüm naar werk, en hoe dit kan worden gesitueerd binnen de bredere maatschappelijke context.

Het onderzoek gebeurde in de organisatie Konekt. Konekt streeft naar een wereld waar personen met een beperking maximale participatiekansen hebben. Hierbij werden er verschillende strategieën van dataverzameling gehanteerd: etnografisch onderzoek en kwalitatieve semi-gestructureerde interviews. De verzamelde gegevens werden uitgewerkt aan de hand van een thematische analyse. Dit resulteerde in diverse onderzoeksresultaten, waarbij vier centrale thema's gedefinieerd werden. Er kan gesteld worden dat iedere jongere met een beperking een eigen betekenisvol traject doorloopt dat beïnvloed wordt door ervaringen in het heden en verleden. Dit traject kenmerkt zich door kansen en moeilijkheden op verschillende niveaus als de omgeving, het sociale netwerk en het individuele aspect. Hiernaast hebben de jongeren verschillende aspiraties die ontstaan in wisselwerking en interactie met de omgeving. Er wordt geconcludeerd dat arbeid voor jongeren veel meer is dan enkel een inkomen verkrijgen, het is in de eerste plaats een zingevings-activiteit. Iedere jongere de mogelijkheid bieden om het werk te doen dat hij/zij betekenisvol vindt, biedt een ruimer perspectief op arbeid dan binnen het welfare to workfare discours.

Toelichting van aanpak en eigen inbreng

Het proces van schrijven van deze masterproef begon al in mijn schakeljaar met het vak 'Research skills'. Tijdens dit opleidingsonderdeel werd uit eigen interesse en ervaringen in het werkveld gekozen om te werken rond arbeid en jongeren met een beperking. Met dit thema in het achterhoofd begon ik met het lezen van literatuur over arbeid en jongeren met een beperking. Tijdens het lezen van literatuur bezorgde mijn promotor prof. dr. Griet Roets mij verschillende artikels over burgerschap en welfare- to workfare regimes. Met deze inzichten in het achterhoofd begon ik met het schrijven van de literatuurstudie. Tijdens het schrijven van de literatuurstudie botste ik op een artikel van sociaal.net over de organisatie Konekt die leertrajecten aanbiedt voor jongeren met een beperking. Ik vond dit een interessante case voor mijn onderzoek. Mijn promotor Prof. dr. Griet Roets bracht mij in contact met Katrien De Baets en Tim Maenhout, twee medewerkers van Konekt. Zij introduceerden mij in de organisatie Konekt en waren meteen enthousiast om mee te denken over mijn masterproef onderzoek.

Vervolgens begon ik in mijn masterjaar met het opstellen van de probleemstelling. Dit gebeurde in overleg met Prof. dr. Griet Roets en Katrien De Baets van de organisatie Konekt. Vanuit dit overleg heb ik zelf de probleemstelling verder uitgewerkt en een passende onderzoeksvraag bedacht. Daaropvolgend begon ik met het schrijven van de methodologie. Bij het schrijven van de onderzoekscontext in de methodologie kon ik rekenen op informatie en documenten die Katrien De Baets mij bezorgde. Hierna heb ik zelf contacten gelegd binnen de organisatie Konekt om zelfstandig te starten met de data-verzameling door interviews, participatieve observatie en een workshop. Nadat ik verschillende data heb verzameld ben ik begonnen met deze te analyseren aan de hand van een thematische analyse. Tijdens deze fase van het onderzoek kon ik rekenen op aanvullingen en opmerkingen van dr. Toon Benoot en Prof. dr. Roets., die zowel mijn analyse als discussie in de juiste richting stuurden.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Abstract “Mag ik dromen over arbeid met mijn beperking”	4
Toelichting van aanpak en eigen inbreng	5
Hoofdstuk 1: Probleemstelling	9
Hoofdstuk 2: Literatuurstudie	12
1. Arbeid als mensenrecht.....	12
1.1 Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap	12
1.2 Recht op arbeid voor mensen met een beperking	12
2. De context in Vlaanderen	13
3. Het belang van arbeid voor mensen met een beperking	15
3.1. Arbeid als bron van betekenisgeving	15
3.2. Arbeid als bron voor een volwaardig leven	16
4. De neoliberale beleidscontext: welfare- to workfare regimes.....	16
4.1. Het menselijk kapitaalmodel.....	17
4.2. Capabelheid in welfare- to workfare regimes	18
4.3. Burgerschap.....	18
4.3.1. Relationeel en normatief burgerschap	19
4.3.2. De afwezigheid van personen met een beperking in burgerschapsconcepten.....	20
4.3.3. Burgerschap in welfare- to workfare regimes.....	21
5. De Capability Approach als reactie op het menselijk kapitaalmodel.....	22
5.1. Capacity to aspire	24
Hoofdstuk 3: Methodologie.....	26
1. Onderzoekscontext.....	26
1.1. Konekt.....	26
1.2. Disruptief inclusief	26
1.3. Brake Out.....	27
2. Onderzoekopzet	28
2.1. Kwalitatieve onderzoeksmethode.....	28
2.1.1. Participerende observatie en etnografische studie	28
2.1.2. Kwalitatieve interviews	29
2.1.3. Retrospectieve methodiek	30
3. Participanten.....	31
4. Ethiek.....	32
4.1. Procedurele ethiek.....	32
5. Kwaliteitsaspecten.....	33

5.1.	Validiteit	33
5.2.	Betrouwbaarheid	34
6.	Data analyse.....	35
Hoofdstuk 4: Resultaten.....		37
1.	Het activeringsdiscours	37
1.1.	Betaald werken, of toch vrijwilligerswerk?.....	37
1.2.	De waarde van 'geld verdienen'	40
2.	Betekenisvol werk.....	42
2.1.	Sociale contacten	42
2.2.	Betekenisvol zijn	44
2.3.	Structuur	45
3.	Conversiefactoren	46
3.1.	Sociale hulpbronnen.....	46
3.1.1.	Onderwijs.....	46
3.1.2.	Sociaal netwerk	47
3.1.3.	Betekenisvolle organisaties	49
3.2.	De omgeving	49
3.2.1.	Bereikbaarheid van de werkplek	49
3.3.	Individuele mogelijkheden	50
3.3.1.	Diploma.....	50
3.3.2.	Verstandelijke mogelijkheden.....	51
3.3.3.	De mogelijkheid te studeren	52
3.3.4.	De diagnose 'autisme'	52
4.	De mogelijkheid om te aspireren	53
4.1.	De moeilijkheid om te dromen	53
4.2.	Dromen over een gekende locatie	54
4.3.	Dromen over de hogeschool	55
4.4.	Dromen over betaald werken	55
4.5.	Serius genomen worden in de dromen	56
Hoofdstuk 5: Concluderende reflecties.....		57
1.	Centrale onderzoeksvraag en - objectief.....	57
2.	Bijdrage aan de bestaande theorievorming.....	57
2.1.	De rol van het netwerk.....	59
2.2.	Moeilijkheden en kansen in het traject	60
3.	Implicaties voor beleid en praktijk	61
4.	Sterktes en beperkingen van het onderzoek.....	62

5. Toekomstscenario's voor vervolgonderzoek	63
Literatuurlijst.....	64
Bijlage 1.....	72
Bijlage 2.....	74

Hoofdstuk 1: Probleemstelling

In het neoliberale discours vindt een verschuiving van welfare naar workfare plaats. De verschuiving heeft geleid tot een nieuwe regulering van de economie (Grover&Piggott, 2005). In deze neoliberale beleidscontexten gaan verzorgingsstaten grote inspanningen doen om economisch inactieve burgers in dienst te nemen via het aanwenden van verschillende activeringstrategieën. Binnen dergelijk discours ziet het sociaal beleid een oplossing voor sociale problemen zoals beperking, gender, ziekte, migratie in workfare activering. Het welzijn van de burgers wordt dus vertaald in het activeren van 'inactieve' individuen naar het hebben van arbeid als een sociale verplichting (Roets et al., 2012). Deze tendens die focust op verplichtingen en verantwoordelijkheid kan ook worden gezien in het beleid van België. Er wordt in België vooral gefocust op individuele activeringsstrategieën met als doel het 'inzetbaar' zijn. Bekwaamheid of inzetbaarheid drukt het ideaal uit van de werkzoekende burger die bijdraagt aan de economie (Van Aswegen, 2020). De inzetbaarheid gaat er van uit dat mensen in staat en bereid zijn om te werken en consumeren (Bates et al., 2017). Arbeid wordt hierbij als een norm gezien, waaraan mensen met een beperking zich moeten assimileren (Dermaut et al., 2020). Deze inzetbaarheid wordt vormgegeven in een sociaal beleid die voornamelijk als doel heeft om mensen te hervormen, eerder dan het beleid, de economie of de sociale instellingen te hervormen. De sociale en politieke dimensies worden hierbij vergeten (Roets et al., 2012).

In deze masterproef focus ik mij op de groep jongeren met een handicap. Hierbij wordt handicap en inzetbaarheid begrepen als een maatschappelijke constructie, en jongeren met een handicap zijn hier het onderwerp van. Deze doelgroep wordt voornamelijk tewerkgesteld in het vrijwilligerswerk, een maatwerkbedrijf of begeleid werken. Maar deze vormen van activering staan onder druk. Mensen met een beperking blijven vaak in deze tewerkstelling hangen, wat wil zeggen dat er geen doorgroeimogelijkheden zijn of dat een individu geactiveerd wordt in een parcours die hij/zij zelf niet wilt of kiest (VDAB et al., 2021). Door deze concepten van inzetbaarheid is het in de neoliberale context voor de groep jongeren met een beperking moeilijk om hun eigen pad uit te stippelen. Deze doelgroep heeft eigen dromen, talenten en wensen. De dominante neoliberale activeringsdiscours zorgt ervoor dat de wensen van de groep mensen met een beperking vervagen. Deze tendens kan worden beschreven als het tragisch optimisme, waarbij men enerzijds optimistisch is omdat een opleiding, maatwerk of begeleid werk een optimistisch perspectief biedt op het leven. Maar anderzijds is het ook tragisch, de jongeren komen terecht in een 'no-win' situatie

waarbij doorgroeien of uit het voorgestructureerde aanbod raken een onmogelijke klus lijkt (Roets et al., 2012). De activeringsstrategieën zijn er op gericht jongeren met een handicap een arbeidsplek te laten innemen, maar lijken in de praktijk vaak voorbij te gaan aan de zinvolheid en betekenis van deze arbeid en hoe deze de mogelijkheden en aspiraties van jongeren met een handicap kunnen voeden.

Er is zoals hierboven aangegeven een onenigheid tussen enerzijds de overheid die focust op verplichtingen, verantwoordelijkheden en burgers 'inzetbaar' maken. Hierbij moet alles binnen het menselijk kapitaalmodel liggen en opbrengen, uitkomsten moeten meetbaar zijn en werknemers moeten renderen. Mensen met een beperking die minder renderen worden bijgevolg niet als volwaardige werknemers gezien bij werkgevers. Hieraan gekoppeld blijven we hangen in de idee dat betaald werken normaal is, en dat mensen met een beperking dat niet zijn. Door deze gedachte blijven mensen met een beperking doorstromen naar andere vormen van tewerkstelling of dagbesteding (VDAB et al., 2021). Anderzijds is er de sociale en politieke dimensie en de betekenis die voor jongeren met een ondersteuningsnood zelf besloten ligt. Deze jongeren belanden vaak in structuren die ze zelf niet willen door de onderdrukkende machtsverhoudingen in de samenleving. Jenny Morris stelt (in Lister, 2007) dat het perspectief van mensen met een beperking opvallend afwezig is in de debatten over burgerschap (Lister, 2007). In dezelfde lijn van kritiek bepleit Urek (2017) dat sociaal werkers vaker persoonlijke verhalen moeten delen.

De hierboven geschetste context is resultaatgericht. Het doel in de neoliberale context is om mensen inzetbaar te maken en toe te leiden tot de arbeidsmarkt. Deze dominante visie gaat voorbij aan een procesgerichte interventie, die de mogelijkheden en aspiraties van jongeren zelf centraal stelt. Mijn masterproefonderzoek wordt om die reden ingebed in de organisatie Konekt, die wel oog heeft voor de procesgerichte aanpak. Konekt is een mooie case voor dit masterproefonderzoek omdat deze organisatie streeft naar een wereld waar personen met een beperking maximale participatiekansen hebben op vlak van leven, leren en werken. Dit doet Konekt door in Vlaanderen verschillende opleidingen en cursussen aan te bieden voor zowel jongeren als professionals en organisaties (Konekt, 2021). Onderzoek in deze praktijk kan zeer waardevol zijn omdat deze praktijk de focus legt op eigen talenten en netwerken. Hierdoor wordt er individueel gekeken naar de mogelijkheden en aspiraties van de jongeren zelf. Deze procesgerichte aanpak stelt de wensen, talenten en dromen van mensen met een beperking voorop. Uit deze aanpak kan veel geleerd worden over de betekenis van werk voor jongeren, en hoe dit hun keuzes in het traject naar arbeid zal beïnvloeden.

In het onderzoek staat het perspectief van jongeren centraal. Deze perspectieven zijn een zelden erkende maar toch uiterst waardevolle bron van kennis. Om die reden is het bijzonder waardevol om de jongeren als mede onderzoekers te beschouwen in de sociale probleemconstructie rond arbeids(non)participatie. Hierbij zullen de dromen en aspiraties van de doelgroep in connectie worden gebracht met de bredere sociaal politieke context.

Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Welke trajecten leggen jongeren met een beperking af in het continuüm naar werk, en hoe kan dit worden gesitueerd binnen de bredere maatschappelijke context?

Deelonderzoeksvragen

- Hoe kunnen jongeren met een beperking serieus genomen worden in hun dromen en aspiraties naar (al dan niet betalend) werk?
- Welke moeilijkheden en kansen ervaren jongeren met een handicap in de trajecten naar werk?

Hoofdstuk 2: Literatuurstudie

1. Arbeid als mensenrecht

Het hebben van arbeid is een mensenrecht. De rechten van de mens zijn sinds 1948 vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Artikel 23, lid. 1 bepaalt: "Eenieder heeft recht op arbeid, op vrije keuze van beroep tewerkstelling, op billijke en gunstige arbeidsvoorwaarden en op bescherming tegen werkloosheid" (Blattner, 2020).

1.1 Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

Naast de universele mensenrechten werden meer recent ook het verdrag voor de rechten voor mensen met een beperking door heel wat landen geratificeerd. Mégret (2008) omschrijft de opkomst van een internationaal rechtenregime op maat van personen met een handicap als "pluralisering van de mensenrechten". Hiermee wordt bedoeld dat mensenrechten als kader en ideologie steeds meer de behoeften van specifieke groepen of categorieën binnen de mensheid erkent als aparte categorie die in aanmerking komt voor specifieke bescherming. Dit is niet enkel voor mensen met een beperking het geval, er zijn doorheen de tijd ook verschillende verdragen goedgekeurd tegen rassendiscriminatie (CERD), discriminatie van vrouwen (CEDAW), kinderen (CRC), migrerende werknemers (CRMW), en inheemse volkeren (DIP) (Mégret, 2008). In de jaren zeventig van de vorige eeuw vonden er verschillende initiatieven plaats om de sociale uitsluiting van mensen met een beperking aan te pakken. Twee voorbeelden zijn "Standaardregels van de VN over Gelijke kansen voor personen met een handicap" (1993) en het "Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap" (2006). De standaardregels van de VN waren niet legaal bindend en werden nog vaak genegeerd door de nationale regeringen. De Conventie daarentegen legt de plicht vast van de natiestaten om de mensenrechten van personen met een beperking te beschermen. Dit is juridisch bindend voor elk land dat deze conventie bekrachtigt of anders gezegd 'ratificeert' (Barnes, 2012). Mensen met een beperking hebben dus theoretisch gezien mensenrechten, maar in de praktijk is dit vaak een ander verhaal. In dit opzicht is de bijdrage van het Verdrag voor mensen met een beperking een belangrijke stap geweest (Mégret, 2008).

1.2 Recht op arbeid voor mensen met een beperking

Het verdrag inzake de rechten van personen met een handicap steunt op gelijkheid en non-discriminatie, ook op de arbeidsmarkt. Artikel 27 in het verdrag waarborgt het recht op arbeid zodat

iedere persoon met een beperking kan deelnemen aan de reguliere economie (De Beco, 2013). Ondanks de formele vastlegging van mensenrechten blijkt uit het onderzoek van Darcy et al. (2016) dat er veel discriminerende praktijken plaatsvinden door de werkgever. Deze praktijken zijn in strijd met een mensenrechtenperspectief. Het verdrag kwam tot stand om discriminatie te verminderen, maar in de praktijk is dit nog altijd niet gerealiseerd. Het onderzoek toont aan dat er vandaag de dag nog veel belemmeringen en angsten zijn voor mensen met een beperking die ingaan tegen een mensenrechten benadering en inclusieve werkplekpraktijken (Darcy et al., 2016).

2. De context in Vlaanderen

Vlaanderen neemt inzake arbeidsparticipatie voor mensen met een beperking een complexe positie in. Ten eerste is het moeilijk te definiëren wat een arbeidshandicap is. Het is een brede groep van mensen waarbij verschillende actoren aanwezig zijn. Op federaal vlak is er de groep mensen die erkend worden door de Directie-Generaal Personen met een Handicap, hiernaast is er de groep die erkend wordt door het RIZIV. Het RIZIV erkent personen die door een ziekte of ongeval niet langer kunnen participeren op de arbeidsmarkt (Van Herreweghe & Lamberts, 2020). De Directie-generaal Personen met een Handicap behoort tot de Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid en is verantwoordelijk voor de reglementering en praktijk van tegemoetkomingen (Vlaanderen, 2022). De doelgroep mensen met een beperking maakt aanspraak op een inkomensvervangende tegemoetkoming of een integratietegemoetkoming. Deze tegemoetkomingen staan onder druk als een persoon met een beperking stappen naar werk zet. Bij arbeid zal de inkomensvervangende tegemoetkoming dalen en de integratietegemoetkoming weg vallen. Deze factoren maken de stap naar arbeid onzeker, want mensen zijn niet langer zeker van het behoud en bedrag van de oorspronkelijke uitkering, bijgevolg kiest men liever voor zekerheid met een tegemoetkoming (Ruts, 2019).

Op Vlaams niveau is er de erkenning voor een arbeidshandicap door de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) en het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH). De VDAB is een tewerkstellingsdienst die mensen gaat begeleiden naar werk en opleidingen. Deze dienst biedt verschillende ondersteunende maatregelen of gespecialiseerde begeleiding aan voor zowel werknemers als werkgevers (VDAB, 2022). Het VAPH biedt budgetten en tegemoetkomingen aan voor mensen met een beperking om hun ondersteuning te financieren (VAPH, 2022). Niet iedereen die binnen de groepsomschrijving van de VDAB valt, heeft erkenning bij het VAPH. Dit zorgt voor overlappingsen en complexiteiten. Hiernaast zijn er verschillende actoren naast het sociaal werk betrokken in het proces, dit maakt

de situatie wederom complex. De complexiteit is een groot heikel punt dat zorgt voor versnippering binnen de Vlaamse werking. Door de verdeling van bevoegdheden is het een moeilijke opdracht voor zowel werkgevers als werknemers om te weten waar ze terecht kunnen voor ondersteuning. In het bijzonder is het hier complex voor de persoon met een beperking, die vaak laaggeschoold is, om de weg te vinden in het ondersteuningsaanbod (Van Herreweghe & Lamberts, 2020).

Jongeren met een beperking of autismespectrumstoornis (ASS) bevinden zich vaak in het regulier of buitengewoon secundair onderwijs. Vaak blijven de jongeren 'hangen' in het buitengewoon onderwijs (Poppe&Paulus,2018). Een verklaring hiervoor is enerzijds het Persoonsvolgend budget dat werd geïntroduceerd in 2017. Met dit budget kan een meerderjarige zorg en ondersteuning kopen bij professionele zorgverleners, het netwerk, vrijwilligersorganisaties, individuele begeleiders en VAPH-erkende zorgaanbieders (VAPH, z.j.). De middelen die de Vlaamse regering reserveert voor de budgetten is onvoldoende om alle personen met een handicap van een budget te voorzien, waardoor grote groepen personen op zogenaamde 'prioriteitengroepen' terechtkomen. De drie prioriteitengroepen zijn in principe een wachtlijst. De grote groep van mensen op een wachtlijst zijn de jongeren, hierdoor blijft deze doelgroep verplicht hangen tot de leeftijd van 25 jaar in het laatste jaar BuSO (Neiryck & Meersman,2021). De cijfers tonen deze tendens ook aan. In 2021 gingen er 22071 leerlingen naar het buitengewoon onderwijs. Hiervan zijn er 2199 leerlingen geboren in 2000 of vroeger, dit wil zeggen dat ze na hun 18 jaar blijven hangen in het BuSO (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, 2021). De transitie van het BuSO naar de arbeidsmarkt verloopt niet altijd vlot. Er wordt vanuit gegaan dat jongeren een vooropgesteld parcours volgen, en dat zij niet zelf hun parcours kunnen uitstippelen (Foley et al., 2012). Sommige mensen met een beperking hebben nooit zelfbepaling gekend, en hebben bijgevolg geen keuze over hun eigen situatie. Dit komt omdat de keuze voor hen wordt gemaakt, in plaats van met hen. Hierdoor komt deze doelgroep sneller in structuren terecht die zij niet zelf wensen (Meltzer, 2016).

De tendens dat jongeren met een beperking vaker in structuren terechtkomen die zij zelf niet voor ogen hebben wordt in Vlaanderen ook gezien. Na een traject in het BuSO komen de jongeren vaak in een beschermde werkomgeving terecht. Een voorbeeld hiervan is het maatwerkbedrijf. Een maatwerkbedrijf is de voormalige beschutte en sociale werkplaats. Dit zijn bedrijven die mensen tewerkstellen die niet in het 'reguliere' arbeidscircuit terecht kunnen (Groep Maatwerk, z.j.). Deze tewerkstelling wordt bekritiseerd door verschillende actoren. Volgens het Europees Sociaal Handvest – dat streefdoelen opstelt over thema's als werkgelegenheid – zijn maatwerkbedrijven plaatsen waar mensen té specifieke arbeid verrichten en bijgevolg minder makkelijk kunnen

doorstromen naar de open arbeidsmarkt (Beyer, 2004). Een maatwerkbedrijf wordt bovendien niet geassocieerd met een gewone werkomgeving (Poppe & Paulus, 2018). Hiernaast komen de jongeren ook terecht in een dagbesteding van een VAPH erkende zorgaanbieder, of in het begeleid werken, waar geen verloning of arbeidscontract aanwezig is (VAPH, 2021).

3. Het belang van arbeid voor mensen met een beperking

De sterke nadruk op presteren en het accumuleren van goederen en middelen, met andere woorden de neoliberale gedachte, heeft een belangrijke plaats in het denken over arbeid. Arbeid wordt hierbij voorgesteld als een sleutel tot kansen, het opent verschillende deuren voor een individu. Dit gaat van sociaal, economisch tot persoonlijke factoren. Arbeid heeft met andere woorden een grote invloed op de levenskwaliteit en tevredenheid van ieder individu. Dit is ook zo voor de arbeid door personen met een beperking, waarvan geacht wordt dat dit een cruciale factor is in de levenskwaliteit (Darcy et al., 2016).

3.1. Arbeid als bron van betekenisgeving

Arbeid wordt gezien als een bron van betekenisgeving in het leven. Volgens Hasselkus en Rosa is wat we doen in dagelijkse handelingen nauw verbonden met de betekenis die we in het leven vinden. Dit veronderstelt dat arbeid verschillende belangrijke betekenissen met zich meebrengt (Hasselkus & Rosa, 1997). Een betekenis die arbeid met zich kan meebrengen is dat het een invloed heeft op het zelfbeeld van mensen met een beperking. Mensen met een verstandelijke beperking die geen werk hebben, blijken uit onderzoek van Um & Choi (2020) minder acceptatie voor hun eigen beperking te hebben dan mensen die wel werk hebben. Dit veroorzaakt een lagere levenstevredenheid (Um & Choi, 2020). Het hebben van arbeid zorgt voor een bron van identiteit. Dit wordt door Mettävainio en Ahlgren omschreven als “een eerste steen in de vorming van identiteit” (Mettävainio & Ahlgren, 2004). Door het hebben van werk krijg je als persoon een positieve identiteitsontwikkeling, gepaard met het gevoel een doel te hebben in het leven (Darcy et al., 2016). Het hebben van werk kan dus empowerend zijn (Um & Choi, 2020). Werkgelegenheid symboliseert volgens Darcy (2016) effectief zelfbestuur. Mensen met een job worden gezien als ondernemende en verantwoordelijke wezens (Darcy et al., 2016).

Werkloosheid heeft een negatieve invloed op iemands gevoel van eigenwaarde, zelfvertrouwen en werkhouding. Deze factoren resulteren bijgevolg in een negatieve psychologische gezondheid (Foley et al., 2012).

3.2. Arbeid als bron voor een volwaardig leven

Een belangrijk punt in het hebben van arbeid is dat het routine in het leven steekt. Werkgelegenheid structureert de dag (Saunders & Nedelec, 2013). Hierdoor voelt de persoon met een beperking zich een volwaardig lid van de samenleving (Um & Choi, 2020).

Hiernaast wordt werkgelegenheid in verband gebracht met een cultuur van acceptatie in de samenleving en het organisatiebeleid. Door deze acceptatie herkennen mensen met een beperking hun rechten als volwassen burgers van de maatschappij. Het belang van burgerrechten wordt meermaals benadrukt. Het hebben van arbeid bevordert de perceptie dat iemands leven een doel en waarde heeft door bij te dragen als volwaardige leden aan de samenleving (Um & Choi, 2020). Het hebben van arbeid biedt zelfvertrouwen en gevoel van eigenwaarde, waardoor een individu zichzelf niet langer als een buitenstaander van de maatschappij ziet (Saunders & Nedelec, 2013). Volgens Charmichael & Clarke (2020) is werk een "reddingslijn". Werk wordt gezien als een belangrijke uitweg uit isolement en een vertrouwensbooster. Dit is volgens Vornholt (2018) een van de belangrijkste factoren van arbeid. Het hebben van een handicap betekent vaak sociaal geïsoleerd zijn van de maatschappij. Door het verrichten van arbeid wordt dit sociaal isolement doorbroken (Vornholt et al., 2018). De relaties op een werk hebben een grote invloed voor mensen met een beperking, dit zorgt bovendien voor het hebben van een sociale status (Jahonda, 2008).

Saunders & Nedelec (2013) geven aan dat al deze betekenissen voor het hebben van werk zowel bij betaalde als onbetaalde arbeid plaatsvinden. Arbeid hoeft niet noodzakelijk betalend te zijn om zinvol te zijn. Dit hangt af van de betekenis en het doel die de persoon er zelf aan geeft. (Saunders & Nedelec, 2013)

4. De neoliberale beleidscontext: welfare- to workfare regimes

Arbeid is een mensenrecht, echter is dit mensenrechtenperspectief zeer kwetsbaar in de beleidscontext vandaag de dag. Het concept arbeid als mensenrecht komt door de globalisering en het neoliberaal economisch discours onder druk te staan. Hoge werkzekerheid en lange arbeidscontracten zijn steeds minder dominant in de neoliberale welvaartstaat. Er zijn vaker contracten die lopen op kortere termijnen, ook onvrijwillig deeltijdswork of langere periodes van werkloosheid zijn meer frequent geworden (Canivet et al., 2017). Deze tendens kan ook beschreven worden met de term 'precaire arbeid'. Precaire arbeid is een term die alles beschrijft wat te maken heeft met 'niet-standaard' werk, onzeker werk, werk zonder voordelen (Worth, 2020).

Deze trends worden in het neoliberale discours meer dominant. In het neoliberale discours wordt daarom gesproken over een verschuiving van welfare naar workfare. De verschuiving heeft geleid tot een nieuwe regulering van de economie (Grover&Piggott, 2005). In deze neoliberale beleidscontexten gaan verzorgingsstaten grote inspanningen doen om economisch inactieve burgers in dienst te nemen door verschillende activering strategieën. Dit worden ook workfare-regimes genoemd. Het sociaal beleid gaat bepalen dat sociale problemen zoals beperking, ziekte, migratie een oplossing hebben in workfare activering. In deze workfare-as-welfare regimes proberen verzorgingsstaten deze doelgroepen tewerk te stellen door een breed scala aan activeringsstrategieën. Het welzijn van de burgers wordt dus vertaald in het activeren van 'inactieve' individuen naar het hebben van arbeid als een sociale verplichting (Roets et al., 2012). De staat benadrukt de verplichtingen van de werknemer-burgers om een actieve rol te spelen door betrokken te zijn bij de betaalde arbeidsmarkt (McDonald & Marston, 2005). Sociale integratie kan enkel en alleen worden bereikt door betaald werk, bijgevolg wordt arbeidsparticipatie gebruikt om mensen te erkennen als volwassen burgers (Vandekinderen et al., 2018).

Deze shift van welfare- to workfare wordt onderworpen aan verschillende kritieken. In de UK bekritiseert Beresford (in Roets et al., 2012) de individuele activateringsstrategieën en de programma's voor arbeidsintegratie. Het sociaal beleid is volgens hem gebaseerd op een model dat mensen hervormt in plaats van het beleid, de economie of de samenleving te hervormen (Roets et al., 2012). Hiernaast is er de kritiek dat sociale rechtvaardigheid en mensenrechten in het welfare- to workfare regime ondergeschikt zijn aan economische doelstellingen. Dit heeft een aanzienlijke invloed op gemarginaliseerde groepen, de aandacht voor sociale rechten is verschoven naar de markt en economie (Harris, 2012). Het recht op arbeid is de laatste jaren dus veel kwetsbaarder geworden voor iedereen, maar in het bijzonder voor mensen met een beperking. Volgens Trezzini (2020) is er een meer inclusieve mentaliteit en maatschappelijk draagvlak nodig (Trezzini et al., 2020).

4.1. Het menselijk kapitaalmodel

In België, en veel andere Europese landen is er een menselijk kapitaalmodel voor het actief arbeidsmarktbeleid (Dean, 2003). Hierbij worden investeringen in het menselijk kapitaal als een belangrijke succesfactor gezien. Economische participatie wordt naar voor gebracht als de belangrijkste manier om mensen te erkennen als verantwoordelijke burgers. (Vandekinderen et al., 2018). Schultz en Becker zijn voorstanders van deze menselijk kapitaal benadering. Deze denkers gaan ervan uit dat de ontwikkeling van menselijk kapitaal zoals kennis en vaardigheden ervoor

zorgt dat mensen een geschikte job vinden en behouden. Hierbij ligt de nadruk op economische groei, waarbij investeringen in onderwijs als economische strategie gezien worden (Vandekinderen et al., 2018). Het doel is iedereen te integreren in de arbeidsmarkt, en daarmee de samenleving. De benadering wil sociale uitsluiting voorkomen voor mensen die van de arbeidsmarkt zijn gemarginaliseerd (Dean, 2003). De maatregelen die in een human capital model genomen worden zijn alleen gerechtvaardigd als ze een economisch doel hebben. Economische overwegingen staan boven sociale overwegingen (Walters, 2007). Goed burgerschap wordt in dit model omschreven als een vorm van burgerschap gebaseerd op actieve betrokkenheid op de betaalde arbeidsmarkt. Met deze actieve betrokkenheid is economische participatie hét belangrijkste kenmerk om als echte volwaardige burger erkend te worden. Deze opvatting zorgt ervoor dat burgerschap iets voorwaardelijk wordt voor de individuen in de samenleving (Roets et al., 2012).

4.2. Capabelheid in welfare- to workfare regimes

Het neoliberale beleid heeft tot gevolg dat er een nadruk wordt gelegd op 'capabelheid' of 'bekwaamheid'. Dit betekent een positie die ervan uitgaat dat mensen in staat en bereid zijn om te werken en consumeren (Bates et al., 2017). Bekwaamheid drukt het ideaal van de werkzoekende burger die bereid is om bij te dragen aan de economie. Onder het neoliberalisme is een ideale burger een burger die bekwaam is, een capabele burger die gebonden is aan de eisen van het kapitalisme. Dit wil zeggen dat arbeid en renderen cruciale factoren zijn om een capabele burger te zijn. Werken en bijdragen tot de welvaartstaat is echter de 'norm' in de samenleving. Iedereen die niet aan deze norm kan voldoen wordt niet als capabel beschouwd. Deze opdeling kan leiden tot een identificatie van 'wij' en 'zij'. Hierbij zijn 'wij' de 'capabele' mensen die bijdragen aan de economie en welvaart, en 'zij' diegene die dit niet doen. Deze noties van capabelheid of inzetbaarheid hebben een negatieve impact voor personen met een beperking. Door deze dominante denkwijze worden de inspanningen van deze doelgroep als ongeldig verklaard. De gedachte heerst dat mensen met een beperking zich moeten aanpassen aan de norm of zich distantiëren van de 'bekwame' mensen (Van Aswegen, 2020).

4.3. Burgerschap

Burgerschap is een begrip dat wordt geconstrueerd in sociale, historische en politieke contexten. De klassieke ontwikkelingen van burgerschap vinden zijn oorsprong in de zeventiende en achttiende eeuw bij filosofen als Thomas Hobbes, Jean-Jacques Rousseau, John Locke en Immanuel Kant. Bij deze denkers wordt burgerschap gebaseerd op een sociaal contract dat wordt

gesloten tussen vrije en gelijke individuen en de samenleving. De individuen gaan akkoord met het feit dat een samenleving bepaalde bevoegdheden voor zijn rekening neemt. De samenleving is op zijn beurt verplicht om bescherming aan te bieden aan zijn mensen. Burgerschap wordt dus omschreven als een relatie van rechten en plichten van burgers en de staat (Waldschmidt & Sepulchre, 2019). Volgens Smith (2002) heeft burgerschap verschillende betekenissen die doorheen de jaren gegroeid zijn. Burgerschap wordt volgens hem gezien als het lidmaatschap van een bepaalde groep in combinatie met verschillende normen van goed gedrag (Smith, 2002). Vandaag de dag wordt burgerschap omschreven als een totale relatie, beïnvloed door identiteit, sociale positionering, culturele aannames, institutionele praktijk en een gevoel van verbondenheid (Lister, 2007).

4.3.1. *Relationeel en normatief burgerschap*

In sociale praktijken wordt gesproken over 'normatief burgerschap' en 'relationeel burgerschap'. Relationeel burgerschap ontwikkelt zich in de relatie tussen mensen ingebed in een reeks relationele vragen en zorgen (Roets et al., 2012). Relationeel burgerschap legt geen burgerschapnorm op, maar ontwikkelt burgerschap in de relatie tussen mensen. Het gaat hierbij niet om de vraag of mensen wel of niet burgers zijn, maar het gaat erom dat burgerschap wordt geactualiseerd in diverse activiteiten en relaties. In relationeel burgerschap kunnen professionals de dialoog aangaan met de doelgroep (Roose & De Bie, 2007). De notie van relationeel burgerschap impliceert mogelijkheden voor politieke actie en kritische reflectie over het algemeen belang. Men kan stellen dat het concept van relationeel burgerschap ook gelijk is met "het goede leven" of "mens zijn" (Pols, 2006). Rechten in het relationeel burgerschap worden gezien en gevormd door participatie. Mensen hebben het recht op gelijke kansen om deel te nemen en gelijke kansen te hebben. Mensenrechten zoals het recht op deelname aan de arbeidsmarkt kunnen vanuit dit perspectief van burgerschap gezien worden als een uitgangspunt van dialoog. Dit wil zeggen dat gelijke kansen op de arbeidsmarkt kunnen worden vertaald in specifieke situaties en contexten. Burgerschap kan er in deze contexten verschillend uitzien afhankelijk van de context waarin de actoren bij de dialoog betrokken zijn. Wat voor de ene persoon van belang is, kan voor de andere persoon fundamenteel anders zijn. Rechten worden voortdurend onderhandeld door deze interacties. Bij deze onderhandelingen lijken sociaal werkers zich bij de benadering van relationeel burgerschap aan te sluiten (Roets et al., 2012).

Het normatieve burgerschap in welfare-to-workfare regimes gaat ervan uit dat er een norm is die op elk domein van onze samenleving van kracht is. Het recht op arbeid impliceert dat burgers geen

rechten hebben zonder verantwoordelijkheden. Hierbij wordt een recht gezien als een sociale verplichting. In dit opzicht wordt arbeid vaak gezien als een status of een prestatie. Beleidsmakers hanteren de voorwaarde dat 'goed burgerschap' gebaseerd is op actieve betrokkenheid van individuen op de betaalde arbeidsmarkt. Economische participatie is dus een cruciaal begrip en wordt naar voren geschoven om mensen te erkennen als verantwoordelijke burgers. Burgerschap wordt in dit opzicht afhankelijk van de individu op zich. Professionals die voornamelijk normatieve noties van burgerschap aannemen leggen zowel het probleem als de verantwoordelijkheid voor de uitkomst van het arbeidstraject bij het individu. Dit wordt geassocieerd met een neoliberale kijk op burgerschap. Dit heeft betrekking op de status en prestatie. In een workfare-as-welfare agenda kunnen de sociale praktijken verstrikt raken met dit normatieve discours. Hierdoor zou werkgelegenheid een vooraf beschreven resultaat zijn (Roets et al., 2012).

4.3.2. De afwezigheid van personen met een beperking in burgerschapsconcepten

Het is zeldzaam dat burgerschapstheoretici handicap als element meenemen in het denken. Jenny Morris (2005) zegt dat het perspectief van mensen met een handicap opvallend afwezig is in de hedendaagse debatten over burgerschap in westerse democratieën. Deze doelgroep is een groep waarbij mensenrechten en participatierechten cruciaal zijn, maar toch worden mensen met lichamelijke of zintuigelijke beperking niet meegenomen in het denken over burgerschap (Morris, 2005). In het artikel van Waldschmidt & Sepulchre (2019) wordt gesproken over het feit dat activisten en wetenschappers argumenteren dat personen met een beperking niet volledig kunnen deelnemen aan de samenleving. Burgerschap gaat dus om de deelname, consument zijn en vrijwillige inzet voor de gemeenschap. Burgers hebben formele verplichtingen. De verwachtingen van burgerschap hebben vaak uitsluitende gevolgen voor mensen met een beperking. Toch zijn er in disability research verschillende interpretaties van burgerschap. Enerzijds is er de notie van burgerschap in functie van inclusie en effectieve deelname aan de samenleving. Deze notie gaat ervan uit dat mensen met een beperking worden gediscrimineerd omdat ze worden belemmerd bij het uitoefenen van burgerschapsrechten. Deze vorm van burgerschap bespreekt hoe mensen met een beperking beter toegang kunnen krijgen tot burgerschap (Waldschmidt & Sepulchre, 2019). Anderzijds is er een kritiek dat burgerschap niet inclusief maar uitsluitend is. In deze visie worden mensen met een beperking uitgesloten van burgerschap (Waldschmidt & Sepulchre, 2019). Ook het idee van actief burgerschap is in verschillende opzichten problematisch voor mensen met een handicap. Bij het begrip actief burgerschap verschuift de focus van welzijn naar werk. Het verwacht dat individuen productieve burgers in onze samenleving zijn. Als we de term actief burgerschap gebruiken wordt er geïmpliceerd dat er ook zoiets bestaat als 'passief' burgerschap. Cohen (in

Waldschmidt & Sepulchre, 2019) zei in 2009 dat burgerschap moet worden opgevat als een concept met verschillende lagen. Vanuit dit perspectief is er een scala van 'volledig' tot 'gedeeltelijk' tot 'geen' burgerschap. In dit opzicht hebben personen met een beperking vaak slechts 'gedeeltelijk' toegang tot burgerrechten. Chouinard beweerde in 2001 dat personen met een beperking 'schaduw burgers' zijn (Chouinard, 2001). Prince (in Waldschmidt & Sepulchre, 2019) ging hier in 2009 wat verder op in en ziet personen met een beperking als 'afwezige burgers' (Waldschmidt & Sepulchre, 2019). Deze opvattingen over mensen met een beperking en burgerschap impliceren dat er moet worden gestreden voor een volledig, gelijk en toegankelijk burgerschap volgens Lister (2007). Mensen met een beperking moeten gelijke rechten hebben om te participeren als gelijkwaardige burgers. Dit heeft een samenleving nodig waarin een 'verschil' niet betekent dat je niet kan 'belonging' of 'behoren' maar wel een gemeenschappelijke menselijkheid die moet worden erkend en gewaardeerd (Lister, 2007).

4.3.3. *Burgerschap in welfare- to workfare regimes*

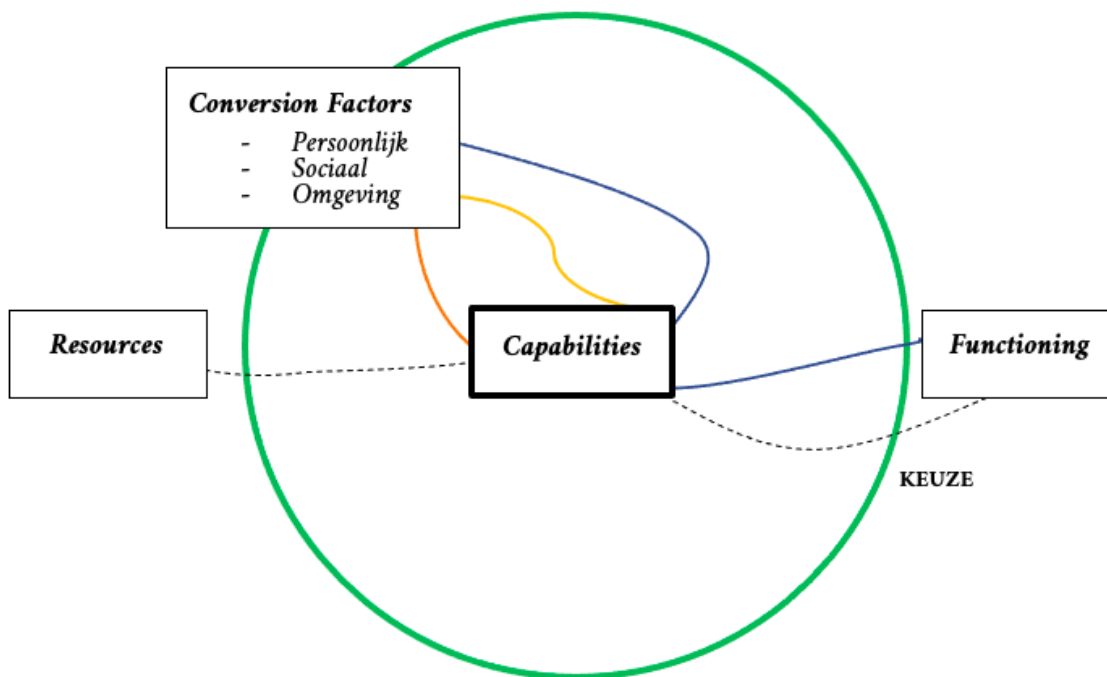
Recente debatten over burgerschap focussen heel sterk op verplichtingen en verantwoordelijkheden. Dit stroomt voort uit de neoliberale context waarbij individuele verantwoordelijkheden op verschillende domeinen naar voren worden geschoven (Morris, 2005). Goed burgerschap wordt hierbij omschreven als een vorm van burgerschap dat gebaseerd is op actieve betrokkenheid op de betaalde arbeidsmarkt. Deze tendens is ook zichtbaar in het beleid van België. Dit beleid focust zich vooral op individuele activeringsstrategieën. Burgerschap wordt hierbij gekoppeld aan een prestatie of status waarbij arbeidsongeschikten moeten passen in een vooropgesteld kader van werkzaam en inzetbaar zijn. De beleidsmakers gaan in welfare to workfare regimes goed burgerschap omschrijven als een vorm van burgerschap dat gebaseerd is op actieve betrokkenheid op de betaalde arbeidsmarkt. Met deze actieve betrokkenheid is economische participatie hét belangrijkste kenmerk om een echte volwaardige burger te zijn. Deze opvatting zorgt ervoor dat burgerschap iets voorwaardelijk wordt voor de individuen in de samenleving. In de praktijk weerspiegelt dit zich in professionals die de richting en uitkomst van het arbeidstraject willen voorspellen en controleren. Dit zorgt voor objectivering waarbij de individuen zich als een object voelen in hun zoektocht naar werk. In het onderzoek van Roets et al (2012) werden de deelnemers vaak geconfronteerd met de status van 'niet burger'. De ervaringen hebben een grote invloed op het verdere arbeidstraject waarbij de individuen zich als verantwoordelijk kunnen voelen voor een werkloze 'niet burger' te zijn (Roets et al., 2012).

5. De Capability Approach als reactie op het menselijk kapitaalmodel

De menselijk kapitaal benadering kan individuele noties van exclusieve individuele verantwoordelijkheid versterken. De benadering van menselijk kapitaal heeft een enge opvatting, het ziet werknemers niet meer als brede burgers met capaciteiten op verschillende niveaus (Dean, 2003). De Capability Approach (CA) biedt hier een alternatief voor. De Capability Approach werd ontwikkeld door laureaat Nobelprijs voor Economie, Amartya Sen (Sen, 1990). Maar ook Martha Nussbaum, de Amerikaanse politiek en filosofische denker had hier een grote bijdrage in (Nussbaum, 2009). Oorspronkelijk werd deze benadering gezien als een alternatief voor de utilitaristische denkwijze in de liberale welvaartseconomie (Orton, 2011). Deze benadering wordt vandaag de dag veel gehanteerd op verschillende terreinen zoals jeugdwerk, school naar werk transities (Edgell & Graham, 2017), onderwijs (Walker, 2007) en welzijn van kinderen (Hart & Brando, 2018).

De Capability Approach kan worden gezien als een procesgerichte benadering die een holistische visie biedt binnen een kader van sociale rechtvaardigheid. Hierbij is de vrijheid van belang om een leven te leiden dat de persoon naar waarde weet te schatten (Vandekinderen et al., 2018). Hierbij wordt er veel aandacht geschonken aan de agency van individuen. Iedere persoon moet vrij zijn om te bereiken wat hij wil bereiken of zelf vindt dat hij moet bereiken (Austin, 2018).

Ondanks dat de capabilitybenadering in verschillende disciplines gebruikt kan worden, blijft het basiskader onveranderd. Onderstaande figuur is een grafische voorstelling van dit basiskader (Figuur 1: Benoot & Roose, 2022).

Figuur 1 Overgenomen uit *Hoe weten wat te willen* (p.19), door T. Benoot & R. Roose, 2022, Grompel & Svacina.

De Capability Approach is gericht op vijf bouwstenen: goederen, conversiefactoren, functioneren, capaciteiten en keuzes (Robeyns, 2005). Ten eerste gaat de Capability Approach ervan uit dat iedereen beschikt over goederen. Deze goederen zijn beschikbaar in onze samenleving en hebben bepaalde kenmerken (Austin, 2018). Goederen kunnen zowel materiële en niet-materiële hulpbronnen zijn (Edgell & Graham, 2017). Hiernaast zijn er conversiefactoren op individueel, sociaal en omgevingsniveau (Austin, 2018). Deze factoren hebben een invloed op wat je als individu kan doen met de goederen die ter beschikking zijn. De conversiefactoren bepalen de omzetting van goederen in functioneren. Functioneren is een verzamelterm voor alles wat een individu kan bereiken, rekening houdend met de conversiefactoren. Het functioneren bepaalt de mogelijkheden. Hoe meer mogelijkheden een individu heeft, hoe beter de menselijke ontwikkeling (Austin, 2018). Dit functioneren is een deelverzameling van de capaciteiten die een individu heeft. Met deze capaciteiten kunnen mensen ten slotte keuzes maken over hun functioneren (Edgell & Graham, 2017).

De capaciteitenbenadering kan ook worden gebruikt bij het denken over arbeid en mensen met een beperking. De benadering stelt dat menselijke behoeften en welzijn prioriteit moeten krijgen bij

een overheidsbeleid. Economische groei, arbeidsparticipatie, verantwoordelijkheden en inzetbaarheid zijn hieraan ondergeschikt (Walters, 2007). De aandacht verschuift van deze begrippen naar keuzevrijheid, motivatie, belang en toegang tot middelen (Edgell & Graham, 2017). Hiermee gaat de Capability Approach niet mee met de dominante 'work first' benadering van inzetbaarheid. De Capability Approach herformuleert inzetbaarheid als een gegeven waarbij de capaciteiten van individuen moeten worden vergroot. Inzetbaarheid heeft namelijk geen zin zonder werkgelegenheid in een capaciteitenbenadering (Orton, 2011). De capaciteitenbenadering legt de verantwoordelijkheid voor werkgelegenheid bij de bestaande regelingen en dominante kaders van de staat (Edgell & Graham, 2017; Orton, 2011).

Hiernaast is het, binnen deze benadering, van belang dat iedereen een leven kan leiden naar eigen waarden. Een goed leven is immers, zo stelt Nussbaum (2009), een leven dat mensen waardevol vinden om te leiden. Dit wil dus ook zeggen dat iedereen een job moet kunnen uitoefenen die zij waardevol achten om uit te oefenen. Iedereen moet de reële vrijheid ervaren om het werk te doen waaraan men zelf waarde hecht. Deze vrijheid betekent ook dat ieder individu de mogelijkheid moet hebben om te kiezen voor andere opties dan betaald werk (Edgell & Graham, 2017; Orton, 2011). Zorg vinden en aanvaarden maakt evenzeer deel uit van de capaciteiten als de keuze om al dan niet betalend te werken. Dit standpunt sluit aan bij de 'ethiek van de zorg' die volgens Orton (2011) gelijkwaardig moet zijn aan de dominante ethiek van arbeid (Orton, 2011).

5.1. Capacity to aspire

Archer, DeWitt, en Wong (2013) stellen, (in Vandekinderen et al., 2018) dat elke praktijk die er niet in slaagt om alternatieve aspiraties – die niet overeenstemmen met de dominante logica in het economisch discours- te erkennen, een oneerlijke sociale onderneming is (Vandekinderen et al., 2018).

De 'capacity to aspire' kan hierbij als een kader gelden. Aspiraties hebben alles te maken met wat men in de toekomst wil doen en zijn (Benoot & Roose, 2022). Arjun Appadurai (2004) ziet de capacity to aspire als een navigerend vermogen en een voorwaarde om mogelijkheden en capaciteiten te ontwikkelen. De capacity to aspire wordt door Appadurai omschreven als een levenskaart die men zelf ontwerpt, waarbij men de mogelijkheid heeft om in de richting van aspiraties te navigeren. Hierdoor kan men zich een toekomst voorstellen die anders is dan de huidige toestand. De levenskaart van capacity to aspire bevat enkele knooppunten en paden die tot een eindbestemming – de aspiratie – leiden (Appadurai, 2004). Deze knooppunten en paden

komen tot uiting door individuele, sociale en omgevingsfactoren. Deze conversiefactoren zijn dus niet enkel in de capaciteitenbenadering van belang, maar spelen ook een rol in het vermogen om te aspireren te versterken of afremmen (Benoot & Roose, 2022).

De capacity to aspire is van wezenlijk belang voor ieder individu omdat de ontwikkeling van aspiraties invloed heeft op hoe de toekomst zich uiteindelijk zal uitrollen. Door het ontwikkelen en denken over aspiraties ziet men mogelijkheden (Benoot & Roose, 2022). Aspiraties vormen in deze masterproef een kader om met jongeren met een beperking in gesprek te gaan. Het bevragen en ontdekken van aspiraties zorgt ervoor dat jongeren mogelijkheden zien. Als deze mogelijkheden uiteindelijk vervuld worden is dit op zijn beurt een voedingsbodem voor nieuwe aspiraties.

Hoofdstuk 3: Methodologie

1. Onderzoekscontext

1.1. Konekt

Konekt is een mooie case voor dit masterproefonderzoek omdat deze organisatie streeft naar een wereld waar personen met een beperking leven, leren en werken. Dit doet Konekt door in Vlaanderen verschillende opleidingen en cursussen aan te bieden voor zowel jongeren als professionals en organisaties (Konekt, 2021). Een van de doelstellingen hierbij is om organisaties inclusiever te maken en een systeemveranderingen binnen de regelgeving rond betaald werk te realiseren. Op die manier ijvert Konekt voor een wereld waar personen met een beperking een betekenisvolle rol op kunnen nemen in de samenleving (Konekt, 2020).

Konekt zet ook in op vernieuwing en co-creatie door verschillende projecten aan te gaan met andere organisaties. Deze projecten tonen de betrokkenheid van Konekt om een wereld te creëren waar ieder individu kan werken. Een project hierbij is Disruptief inclusief.

1.2. Disruptief inclusief

Disruptief Inclusief is een samenwerking tussen Konekt vzw, VDAB, GTB en DWSE. Deze actoren gaan samen met mensen met een beperking, hun persoonlijk netwerk, werkgevers en begeleiders kijken hoe men ervoor kan zorgen dat mensen met een beperking kunnen werken. Door in dialoog te gaan met deze verschillende actoren wil men in kaart brengen wat er moet veranderen in de samenleving. Disruptief inclusief vertrekt vanuit mensen met een beperking die willen werken, en werkgevers die mensen met een beperking in dienst willen nemen. De ambitie van disruptief inclusief is dat wie wil en kan werken, moet kunnen werken (VDAB et al., 2021). De erkenning dat mensen met een beperking een meerwaarde zijn op de werkvloer is hierin belangrijk. Disruptief inclusief wil ten slotte ook werken op de mindset van de samenleving. Werken met een handicap moet een evidentie worden (Vlaanderen, z.j.).

1.3. Brake Out

Hiernaast biedt Konekt het leerprogramma Brake Out aan. Brake-out is een leerprogramma voor jongvolwassenen met een cognitieve ondersteuningsnood. Dit leerprogramma werd ontwikkeld door de organisatie Konekt en wordt door het VAPH erkend als zorgaanbieder. Het programma heeft zijn oorsprong in 2018 in Gent en Leuven. Ondertussen vindt het ook zijn weg in steden als Antwerpen en Brugge. Tijdens dit leerprogramma verkennen deze jongeren gedurende drie jaar hun dromen in een kleine groep (Neiryck & Meersman, 2021). Brake out is een goede case voor mijn onderzoek omdat het leerprogramma jongeren met een beperking klaarstoomt voor een veerkrachtig leven in de samenleving, waaronder jobgerelateerde rollen ook een plaats krijgen. De wensen en talenten van de doelgroep worden vooropgesteld in de zoektocht naar een betekenisvol leven. Op die manier kunnen jongeren met een beperking als volwaardige burgers deelnemen in de samenleving.

Jongvolwassenen met een beperking ervaren drempels en ontmoediging in de overgang naar volwassenheid. Deze doelgroepen worden amper betrokken bij het beslissen van hun eigen levensproces. Hun levenskeuzes liggen vaak op voorhand al vast. Dit zorgt ervoor dat de jongeren terecht komen in de zorg. Brake-out wil mogelijkheden naar een alternatief pad onderzoeken en zo een verschil maken. De oprichting van het leerprogramma kwam voort uit de wens van Konekt vzw om mensen met een beperking sterker in het leven te laten staan. De samenleving vandaag de dag focust nog heel erg op wat mensen met een beperking niet kan. Dit is onaanvaardbaar, want mensen met een beperking hebben heel wat mogelijkheden en talenten die onderbenut blijven. Ieder individu moet een leven kunnen aangaan dat past bij hun eigen dromen en ambities. Het motto van Brake-out is daarom 'Brake-Out! Breek uit jezelf. Breek uit het systeem. Zet de handrem af!'. Dit representeert de wens van Brake-Out om deelnemers klaar te stomen voor een betekenisvol leven. (Neiryck & Meersman, 2021).

De jongeren die een leerprogramma bij Konekt volgen zijn jongvolwassenen met een cognitieve ondersteuningsnood tussen 18 en 30 jaar. De voorgronden van de jongeren zijn allemaal verschillend, er is een grote diversiteit qua opleiding of situatie. Ondanks dat alle trajecten anders zijn, zijn de meesten van deze jongeren onzeker over hun toekomstbeeld. Het is moeilijk om inzicht te verschaffen in de mogelijkheden die er zijn. Brake-out zet daarom ook sterk in in het verwerven van dit inzicht (Neiryck & Meersman, 2021).

Praktisch bevatten de groepen van Brake-Out maximum 10 deelnemers. Deze deelnemers ontmoeten elkaar twee keer per week gedurende drie jaar. Deze groepen worden begeleid door een trainer die verantwoordelijk is voor het educatief programma. Hiernaast is er ook een coach die verantwoordelijk is voor zowel individuele begeleiding als ondersteuning van het netwerk (Konekt,2021). Er wordt gebruik gemaakt van duaal leren waarbij theorie en praktijk elkaar aanvullen. Hierbij wordt er geëxperimenteerd met verschillende rollen zoals een job of vrijwilligerswerk. Hiernaast wordt er ook een verkenning gedaan welke ondersteuning en stappen er nodig zijn om de individuele dromen waar te maken (Neiryck & Meersman, 2021).

2. Onderzoeksopzet

2.1. Kwalitatieve onderzoeksmethode

In de kwalitatieve onderzoeksmethode gaat de onderzoeker op een interpretatieve wijze naar de wereld kijken. Hierbij staan processen van betekenisgeving centraal. Eigen aan de kwalitatieve onderzoeksmethode is dat de onderzoeker gebruik kan maken van verschillende onderzoekstechnieken (Mortelmans, 2020).

2.1.1. *Participerende observatie en etnografische studie*

Om de onderzoekscontext beter te leren kennen zal ik aan de hand van etnografische studie op verschillende tijdstippen aanwezig zijn met participerende observatie als methode. Participerende observatie is een methode waarbij een onderzoeker bruikbare gegevens probeert te verzamelen met betrekking tot een setting (Mortelmans, 2020). Deze setting is het onderzoeksobject, in dit geval de organisatie Konekt. Binnen deze setting is de onderzoeker gedurende een bepaalde tijd aanwezig om deel te nemen aan het dagelijkse leven. Tijdens deze periode staat observeren, luisteren, formeel en informeel interview centraal (Mortelmans, 2020).

Deze participerende observatie gebeurde in het tweede en derde jaar van het leerprogramma Brake-out. Als eerste ben ik als participerende observator meegeweest naar verschillende stageplekken van de Brake-out cursisten. Deze stageplekken verschillen van een boerderij tot een eetcafé of winkel. In totaal heb ik drie cursisten aan het werk op hun stage kunnen observeren. Mijn rol als onderzoeker was participatief, dit wil zeggen dat ik mee was als begeleider op de werkplaats. Tijdens mijn rol als begeleider had ik de mogelijkheid om in dialoog te treden met zowel

de cursisten als de werkgevers over de stageplek, de moeilijkheden, kansen en de betekenis van werk. Hiernaast heb ik ook als observator een coaching gesprek in het kader van Brake Out geobserveerd. Tijdens dit gesprek werd dieper ingegaan op de verschillende ervaringen op werkplekken van de cursist.

Ten slotte kreeg ik de mogelijkheid om in het tweede jaar van Brake Out een workshop te organiseren rond het thema 'mijn droomwerkplek'. Deze workshop stond in teken van het thema werkgelegenheid. Hierbij ben ik begonnen met te peilen naar de ervaringen die de cursisten hebben met het thema arbeid. Dit deed ik door een groepsgesprek aan te gaan met volgende vragen: Wie heeft al ervaring met stages/werken? Hoe beleefde je deze ervaringen? Wat was memorabel aan deze ervaring? Waar kijk je graag naar terug? Wat maakt mij gelukkig op de werkplek? Na dit groepsgesprek zijn we met de groep aan de slag gegaan rond het aspect aspiraties, dromen en droomwerkplek. Deze dromen hebben we gevisualiseerd aan de hand van een tekening. Ter inspiratie werden er vragen, sjablonen en foto's geprojecteerd. Nadat iedereen klaar was met zijn/haar tekening hebben we deze uitvoerig besproken. Tijdens de nabespreking werden de aspiraties van de deelnemers verkend door vragen te stellen over de droomwerkplek en de mogelijkheden of moeilijkheden die deze dromen met zich meebrengen.

2.1.2. *Kwalitatieve interviews*

De cases zullen in kaart worden gebracht via kwalitatieve interviews. De voornaamste doelstelling van een interview is om te begrijpen wat de respondent beweegt, welke betekenis hij/zij geeft om de eigen leefwereld te beschrijven (Lub, 2015). Via deze methodiek kan worden gepeild naar de ervaringen die de individuen hebben met verschillende actoren zoals hulpverleners of scholen. Hiernaast kan deze methodiek ervaringen en processen van betekenis blootleggen. Hierdoor kan je als onderzoeker diepgaande informatie te weten komen over een onderwerp (Lub ,2015).

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen gestructureerde interviews, semi-gestructureerde interviews en open interviews (Lub, 2015). In dit onderzoek wordt gekozen voor semi-gestructureerde interviews. Door gebruik van semi-gestructureerde interviews kunnen de aspiraties van ieder individu en hoe dit verband houdt met vroegere en toekomstige ervaringen worden bevraagd. Deze semi- gestructureerde interviews zijn in grote lijnen gestructureerd, maar er blijft wel ruimte voor een open dialoog met de respondent (Mortelmans, 2020). Bij deze methodiek wordt gebruik gemaakt van een vragenprotocol die een structuur biedt tijdens het

interview. In dit vragenprotocol staan uitgeschreven interviewvragen (Mortelmans, 2020). Hierbij krijgt de respondent voldoende flexibiliteit om zijn verhaal te vertellen in een open gesprek (Van Hove, 2014). De respondenten worden in dit open gesprek gestimuleerd om te vertellen over hun ervaringen. Vertellen over vroegere ervaringen is echter niet altijd gemakkelijk. De onderzoeker moet zorgen voor een vertrouwde omgeving en een gevoel van veiligheid (Geerdink & Arnhem, 2008). De verhalen worden in kaart gebracht door middel van een biografische retrospectieve methodiek

2.1.3. Retrospectieve methodiek

Een kader voor de methodologie is de retrospectieve biografische methodiek. Deze methodiek ontwikkelde zich de laatste decennia door de narratieve wending in de sociale wetenschappen. Hierbij ligt de narratieve studie van menselijke interacties in sociale relaties centraal (Riessman & Quinney, 2005). Concreet wil dit zeggen dat er steeds meer belang wordt toegeschreven aan de levenservaringen van mensen die in het gewone discours niet aan het woord komen. Een benadering van deze narratieve wending is het biografisch onderzoek. Deze kwalitatieve onderzoeksvorm wint de laatste jaren aan belang in het sociaal werk (Schiettecat et al., 2017).

Biografische methodes gaan uit van de 'excluded voice thesis' die perspectieven en ervaringen van onderdrukte groepen aan het licht brengt (Booth & Booth, 1996). Biografische methodes proberen dus toegang te krijgen tot de perspectieven en ervaringen van onderdrukte groepen in de samenleving. Dit gaat over groepen die zelf niet de macht hebben om hun stem te laten horen (Schiettecat et al., 2017). Hierbij worden de levenservaringen binnen de bredere structurele, culturele en maatschappelijke context geplaatst (Roberts, 2002). Hierdoor worden interpretaties mogelijk van de complexe en dynamische manieren waarop materiële, sociale en culturele hulpbronnen worden gezien als kansen (Schiettecat et al., 2017).

Bij de cases in deze masterproef zal worden gekeken naar waar de jongeren nu staan in het continuüm naar werk. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de retrospectieve methodiek om in kaart te brengen van waar de jongeren komen, wat hun aspiraties toen waren, welk parcours ze al hebben afgelegd en hoe ze dit zien in de toekomst.

3. Participanten

Voor de participatieve observatie en etnografisch onderzoek werd vooral binnen het leerprogramma Brake-out gewerkt. Hier waren de leerlingen van het tweede en derde jaar participanten. Vervolgens heb ik drie participanten geobserveerd op hun stageplaats. Ten slotte waren er tijdens de workshop rond 'mijn droomwerkplaats' zeven participanten aanwezig.

De keuze voor de verschillende participanten van de interviews gebeurde in overleg met de medewerkers van Konekt. Hiervoor werd breed gekeken door niet enkel cases in Gent te selecteren maar ook bij Konekt Antwerpen, Leuven en Limburg. Omdat dit onderzoek retrospectief is werd gekozen voor enkele participanten die geen jongeren meer zijn. Deze participanten zijn echter wel waardevol als ervaringsdeskundige omdat ze al een uitgebreid traject doorlopen hebben.

Naam	Leeftijd	Geslacht	Omschrijving
Lucas	56	♂	Lucas is een ervaringsdeskundige bij Konekt die al een heel traject doorlopen heeft. Dit traject kenmerkt zich door jarenlang vrijwilligerswerk bij Konekt. Dit jaar mag hij betalend werken bij Konekt.
Sophie	40	♀	Sophie heeft al een heel traject doorlopen op de arbeidsmarkt. Maar ze voelde zich nooit op haar plaats. Momenteel is ze bezig met de opleiding 'co-begeleider in de kleuterklas' bij Konekt.
Daan	30	♂	Daan heeft al verschillende jobs gehad op de reguliere arbeidsmarkt. Op late leeftijd kreeg hij de diagnose van ASS. Door de diagnose kreeg zijn leven een nieuwe wending en is hij bij Konekt de opleiding 'co-begeleider in de kleuterklas' gestart.
Noah	22	♂	Noah is een cursist bij Brake Out. Naast de opleiding heeft Noah al heel wat ervaring met vrijwilligerswerk bij de Torfs en de Oxfam.

Liam	26	♂	Liam heeft al heel wat ervaring in maatwerkbedrijven en vrijwilligerswerk. Deze tewerkstelling bleek echter niet zijn ding, waardoor hij momenteel als cursist zoekt naar een betekenisvol leven bij Brake Out.
Sem	17	♂	Sem is volop aan het zoeken wat hij wil in zijn leven. Hij heeft nog geen ervaring in het werkveld, maar droomt wel van betaalde tewerkstelling.
Emma	24	♀	Emma droomt al jarenlang om kleuterleidster te worden. Via Konekt wordt deze droom ook werkelijkheid, ze volgt momenteel de opleiding 'co-begeleider in de kleuterklas'.
Yara	26	♀	Yara is momenteel vrijwillig tewerkgesteld bij Konekt, hier gaat ze aan de slag als 'vlinder' op verschillende domeinen bij Konekt.
Sanne	30	♀	Sanne volgde enkele jaren geleden een opleiding bij Konekt. Momenteel is ze begeleid vrijwillig aan het werk in de kleuterschool en de rechtbank.

4. Ethiek

4.1. Procedurele ethiek

De procedurele ethiek gaat over een aantal basisregels van wetenschappelijk onderzoek. Concreet gaat dit over 3 principes: het autonomieprincipe, het toestemmingsprincipe en het privacyprincipe (Migchelbrink, 2013).

Als eerste is het autonomieprincipe aanwezig. Dit wil zeggen dat de respondenten en andere betrokkenen zelf kunnen beslissen of ze aan het onderzoek deelnemen (Migchelbrink, 2013). Als de respondenten kiezen om deel te nemen aan het onderzoek, dan wordt er gewerkt met een geïnformeerde toestemming van de participanten (Mortelmans, 2020). Binnen deze informed consent staat eerst een korte uitleg van het onderzoek. Hierna worden enkele algemene principes toegelicht, namelijk dat het onderzoek vrijwillig is en dat men het onderzoek direct kan stopzetten. Er wordt ook in vermeld dat er indien mogelijk gebruik gemaakt wordt van geluidsopnames die getranscribeerd worden. Deze geluidsopnames worden achteraf verwijderd en enkel gebruikt voor deze masterproef, een vertrouwelijke behandeling is essentieel. Persoonlijk gegevens zullen ten

alle tijden geanonimiseerd worden en het is mogelijk om de transcriptie in te kijken. Na een mondelinge toelichting van de informed consent stemde iedere participant in met deze informed consent en kon het onderzoek starten.

Ten slotte is er bescherming van de privacy aanwezig. Deze basisregel houdt in dat participanten aan het onderzoek niet herkenbaar zijn buiten de context van het onderzoek (Mortelmans, 2020). Om die reden wordt er in het onderzoek gebruik gemaakt van pseudoniemen als het over participanten gaat (Mortelmans, 2020). Hiernaast schrijft dit privacyprincipe voor dat verkregen informatie vertrouwelijk moet worden behandeld. Dit wordt gewaarborgd door het feit dat de informatie alleen voor onderzoeksdoeleinden wordt gebruikt (Migchelbrink, 2013). Deze informatie werd in de informed consent opgenomen en ook mondeling toegelicht aan alle deelnemers.

5. Kwaliteitsaspecten

5.1. Validiteit

Validiteit wordt doorgaans omschreven als 'juistheid', de resultaten moeten overeenstemmen met de waarheid (Mortelmans, 2020). Een probleem van validiteit is dat het meer voorkomt in kwantitatief onderzoek, dan in kwalitatief onderzoek (Migchelbrink, 2013). Om die reden wordt in de kwalitatief-methodologische literatuur 'validiteit' vaak omschreven aan de hand van verschillende alternatieve labels als authenticiteit of adequaatheid (Lub, 2015). De authenticiteit van dit onderzoek bestaat uit het feit dat de ervaringen en betekenissen van de deelnemers adequaat gerapporteerd werden. Dit gebeurde aan de hand van het maken van veldnotities en transcripties na iedere observatie. De betekenissen werden voor iedere deelnemer bevraagd en getoetst om zo een adequate representatie te bekomen. Iedere deelnemer had ook de mogelijkheid om de transcriptie in te kijken en extra zaken toe te voegen.

Bij het begrip validiteit wordt een onderscheid gemaakt tussen interne en externe validiteit. Interne validiteit gaat over het feit of men hetgeen heeft onderzocht wat men zegt te onderzoeken (Ploch & Van Zwieten, 2007). Deze interne validiteit werd gewaarborgd door het volgen van een reeds uitgewerkte onderzoeksopzet, waarbij de keuze voor participerende observatie en kwalitatieve interviews centraal staat. Hiernaast werd er zorgvuldig gebruikt gemaakt van veldnotities bij observaties. Hierdoor kan vertekening door een selectief geheugen bestreden worden. Bij de observaties werd er gebruik gemaakt van een observatieschrift waarbij alle notities en observaties

werden opgeschreven. In enkele situaties was het niet mogelijk om direct observaties neer te pennen. Het alternatief hiervoor was een spraakopname. Na de observatie werd deze spraakopname neergeschreven in het observatieschrift. Om de structuur te bewaren in het observatieschrift werden de observaties uitgetypt. Bij het uittypen van deze observaties werd een opsplitsing gemaakt tussen observaties en interpretaties. Deze opsplitsing was van belang om mogelijke vertekening door interpretatie te vermijden. Deze interpretaties werden ook besproken met een begeleider van Konekt, op die manier kregen mijn interpretaties meer context. De interne validiteit werd eveneens gewaarborgd door het verzamelen van contextmateriaal. Tijdens de workshop rond 'mijn droomwerkplaats' werden verschillende foto's van tekeningen gemaakt.

Externe validiteit kan worden gezien als de generaliseerbaarheid van de resultaten naar andere contexten. Dit wil zeggen dat men de onderzoeksconclusies zou moeten kunnen overdragen naar andere personen, fenomenen, situaties en tijdstippen (Maso & Smaling, 1998). Aangezien de verzamelde verhalen voor dit onderzoek uniek zijn, was externe validiteit in dit onderzoek geen doelstelling.

5.2. Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid heeft te maken met een deugdelijke uitvoering van het onderzoek (Plochg & Van Zwieten, 2007). Het begrip betrouwbaarheid slaat veelal op repliceerbaarheid. Dit wil zeggen dat dezelfde resultaten moeten worden bekomen indien men hetzelfde onderzoek opnieuw uitvoert. Betrouwbaarheid is een moeilijk concept in kwalitatief onderzoek, want herhaling van een onderzoek is vaak niet mogelijk. De reden hiervoor is dat de realiteit geen vaststaand fenomeen is. De realiteit is een sociale constructie en die evolueert doorheen de tijd en ruimte. Hierdoor zullen de resultaten in een tweede onderzoek misschien verschillen van het eerste (Mortelmans, 2020). Het reproduceren van resultaten is in dit onderzoek geen doel. Deze studie werd in een bepaalde context uitgevoerd en is daarom uniek, de resultaten zijn niet noodzakelijk reproduceerbaar.

De betrouwbaarheid kan wel worden vergroot door doorheen het onderzoeksproces op dezelfde manier te werk te gaan (Hak, 2004). De introductie, structuur van de vragen en manier waarop waarnemingen werden gedaan waren in elk gesprek hetzelfde. Hiernaast kan de betrouwbaarheid worden vergroot door een duidelijke rapportering over het verloop van het onderzoek, hierbij staat transparantie en zelfreflectie centraal (Mortelmans, 2020). Elke stap of observatie van het onderzoek staat beschreven in een apart document met dataverzameling, zo is er een heldere

rapportering van het onderzoek. In dit apart document staan transcripties, observaties en foto's. Door al deze gegevens samen te voegen is het duidelijk wat er allemaal in het onderzoeksproces heeft plaatsgevonden. Nadat alle data werd verzameld vond de analyse van de onderzoeksresultaten plaats. De werkwijze voor deze analyse werd op voorhand zorgvuldig uitgeschreven in de methodologie. Deze analyse werd vervolgens besproken met verschillende actoren.

6. Data analyse

Voor dit onderzoek is gekozen om de methode 'thematische analyse' te hanteren. Deze methode wil de verzamelde data opdelen in verschillende thema's die de inhoud van de data goed samenvatten. De categorieën bij een thematische analyse zijn vaak voorkomende thema's tijdens de data verzameling. Er ontstaat een patroon in de thema's die de onderzoeker zal weergeven in de resultaten (Van Hove, 2014). Een thematische analyse is goed geschikt voor dit onderzoek omdat er heel wat verschillende onderzoeksgegevens zijn. Ten eerste zijn er transcripties van interviews, hiernaast zijn er veldnotities van de observaties en ten slotte tekeningen van de workshop.

Voor de thematische analyse worden er een aantal stappen gevolgd. Het stappenplan van Braun en Clarke (2008) vormde een leidraad voor het uitvoeren van deze analyse. Het stappenplan bedraagt volgende stappen: thematiseren, reviseren en verfijnen, vaststellen en structureren en presenteren (Braun en Clarke, 2008).

Als eerste werd na elk interview een transcriptie gemaakt. Deze transcriptie bestaat uit de uitgetypte versie van het interview. Na elke observatie werd eveneens een verslag met veldnotities opgemaakt, in dit verslag staan observaties. De transcripties en veldnotities worden in het onderzoek gebruikt als onderzoeksdata. Nadat de onderzoeksdata klaar was, werden de transcripties en veldnotities verschillende keren gelezen. Door het materiaal herhaaldelijke keren te lezen creëert de onderzoeker vertrouwdheid met de gegevens. Als tweede stap werden de gegevens gecodeerd. Dit gebeurde door in de transcripties en veldnotities relevante selecties van tekst te maken en te omschrijven met een code. Iedere code werd aangeduid met een ander kleur, en beschrijft een idee of gevoel die naar voor komt in de tekst. Op het einde van dit coderen werden alle codes samengevoegd zodat er een duidelijk overzicht ontstond van de gemeenschappelijke punten. Na het coderen volgt de derde stap, het thematiseren. Bij het herlezen van de verschillende

codes werden patronen geïdentificeerd. Door verschillende codes samen te voegen ontstonden er hoofd en sub thema's. Nadat de thema's en sub thema's helder waren werden de resultaten van de thematische analyse uitgeschreven met ondersteunende quotes. Bij deze thematische analyse werden bepaalde kaders die in de literatuurstudie aan bod kwamen gehanteerd als leidraad. Het onderzoek is aangestuurd door de theoretisch analytische bril van de capability approach, capacity to aspire en welfare-to-workfare regimes.

Hoofdstuk 4: Resultaten

Doorheen de interviews kwamen vier centrale thema's aan bod. Als eerste wordt dieper ingegaan op het activeringsdiscours in welfare- to workfare regimes. Hierbij wordt geschetst in welke al dan niet betaalde arbeidstrajecten de deelnemers op dit moment zitten, en wat de waarde van 'geld verdienen' betekent voor hun persoonlijke traject. Hierna wordt beschreven wat betekenisvol werk is voor de participanten, en hoe dit geconstrueerd wordt door middel van vroegere ervaringen. Vervolgens zal er worden ingegaan op hoe sociale hulpbronnen, individuele mogelijkheden en omgevingsfactoren het arbeidstraject betekenisvol maken. Ten slotte worden de aspiraties van de participanten weergegeven.

1. Het activeringsdiscours

1.1. Betaald werken, of toch vrijwilligerswerk?

In workfare- as welfare regimes nemen tewerkstelling en activeringstrategieën een centrale positie in. Het doel is om iedereen te integreren naar de arbeidsmarkt, en bij voorkeur de betaalde arbeidsmarkt. Betaald werk wordt namelijk als norm gezien in het sterk economisch discours. Niet iedereen heeft echter de wens om deel te nemen aan arbeidsmarkt op de wijze dat het activeringsdiscours uitdraagt, zo blijkt uit de interviews met de participanten. In dit eerste deel worden verschillen verkend in ideeën van arbeid en wijzen waarop deze door de participanten wordt beoefend.

De eerste participant is Lucas, betaald werken op de reguliere arbeidsmarkt was al jaren een droom voor hem. Deze droom zag Lucas in eerste instantie niet als haalbaar, maar toch bleef hij zoeken naar mogelijkheden om betaald te werken. Lucas heeft twaalf jaar lang gewerkt als vrijwilliger en wordt sinds dit jaar ook betaald voor hetzelfde werk dat hij eerst vrijwillig deed. Tijdens mijn gesprek met Lucas vertelt hij trots over het werk dat hij betalend kan doen. Hij is aangesteld als ervaringsdeskundige bij de organisatie Konekt om onderdompelcursussen te geven aan werknemers van bedrijven.

"Ik heb nooit gedacht om te kunnen werken, ook al zeggen ze dat werken eigenlijk niet kan, wat dat eigenlijk niet waar is" [Lucas]

Maar Lucas staat ook kritisch tegenover de huidige arbeidsmarkt: *“Ik ben een uitzondering, nu zeggen ‘iemand met een beperking kan betalend werken’ dat is ook niet waar!”* Lucas noemt zichzelf een uitzondering, hij heeft namelijk al een heel parcours afgelegd met de organisatie Konekt. Juist doordat hij eerst twaalf jaar als vrijwilliger bij Konekt werkte, kreeg hij de mogelijkheid om ditzelfde ook betalend te doen. Lucas benoemt dit als een logische stap na twaalf jaar vrijwilligerswerk. Lucas haalt ook aan dat indien hij als onbekende naar Konekt zou gestapt zijn, de kans zeer klein is dat ze hem zouden aannemen.

Vrijwilligerswerk wordt als iets positief gezien door Lucas, die gedurende de lange periode waarin hij vrijwilligerswerk deed ook droomde van betaalde tewerkstelling. Hij heeft geen slecht woord te zeggen over zijn periode van vrijwilligerswerk: *“Ik heb zo lang vrijwillig gewerkt, dat bewijst dat het veel meer is dan betaald worden. Bij mij was dat sociaal netwerk en iets betekenen voor de maatschappij.”*

Naast Lucas hebben ook Sophie en Daan ervaring met vrijwilligerswerk én betaald werken. Beide participanten maakten de switch van een betaalde job naar (een opleiding tot) vrijwilligerswerk. Sophie heeft jarenlang betalend gewerkt, maar zij maakte nu de keuze om dit niet meer te doen. *“Ik heb een beperking en ik werk niet zoals andere mensen, ik kan niet op een hoog tempo werken, dat is te moeilijk voor mij.”* Soortgelijke ervaringen vinden we terug bij Daan, die jarenlang zelfstandig heeft gewerkt maar na enkele jaren zijn zaak heeft moeten stopzetten door het hoge tempo en zijn beperking. *“Mijn zaak is ten einde gekomen omdat mijn autisme en mijn traag werkgeheugen het niet toeliet”.*

Daan en Sophie zijn afgestapt van de betaalde tewerkstelling en zitten momenteel beide in een opleidingstraject om co-begeleider in de kleuterklas te worden. Deze opleiding stoomt cursisten met een beperking klaar om mee te helpen in de kleuterklas, op vrijwillige basis. Dit vrijwilligerswerk is helemaal anders dan dat ze zelf gewoon zijn, aangezien zij voordien altijd betalend werk verricht hebben op de reguliere arbeidsmarkt. Maar voor beide is dit vrijwilligerswerk een fijne ervaring. Bij de vraag hoe zij tegenover het vrijwilligerswerk staan antwoorden ze beide zeer positief. Daan vertelt mij het volgende hierover:

“Wel, voor mij mag het zo blijven, het geeft een gevoel van ik kan mijzelf zijn en er wordt niet te veel van mij verwacht en mijn invulling van wat ik doe zal altijd origineel blijven. Dus voor mij mag het blijven zoals het is” [Daan]

Andere participanten hebben nog geen ervaringen met betaalde tewerkstelling. Sem is momenteel op zoek naar betaald werk. Online is hij aan het uitpluizen wat de mogelijkheden zijn en wat hij wil doen. Yara, Sanne, Noah en Liam zijn vrijwillig aan het werk. Tijdens mijn gesprek toets ik af of zij betaald werk willen proberen in de toekomst. Hier wordt over het algemeen op eenzelfde eerder gelaten wijze op gereageerd. Noah vertelt mij dat hij het gevoel heeft dat hij betaald werk niet zou aankunnen. Noah ziet overigens geen onderscheid tussen betaald werk en vrijwilligerswerk. Voor hem zijn beide vormen van werk van groot belang:

“Ik doe het klein werk achter de schermen, maar als je hout aan het zagen bent moet iemand het zaagsel vangen.”[Noah]

In dit citaat symboliseert Noah dat vrijwilligerswerk ook zinvol werk is, er is altijd iemand nodig die de kleinere taken op zich neemt. Deze taken lijken voor de meeste werknemers onnuttige taken, maar voor Noah zijn deze taken van groot belang. Noah mocht vorige maand bijvoorbeeld een mannequin pop aankleden, met trots zegt hij dat hij verschillende complimenten ontvangen heeft over zijn goede smaak in mode. Deze taak lijkt voor de andere werknemers een eenvoudige taak, maar voor Noah betekende dit erkenning krijgen voor zijn werk. Bij de vraag of hij liever een meer uitdagend takenpakket heeft antwoordt Noah vastberaden van niet. Hij wil zijn huidige werktaken niet veranderen, want hij heeft veel plezier in het uitvoeren van deze kleine taken. Hij is bang dat het werk anders te complex wordt en hij zijn eigen structuur zou verliezen in het werk. Ook Liam is enthousiast als hij praat over zijn vrijwillige tewerkstelling. Wanneer ik vraag of hij het jammer vindt dat hij niet betalend tewerkgesteld is antwoordt hij: *“Ik vind dat niet jammer, ik vind dat juist super!”*.

Niet iedereen deelde dit enthousiasme wanneer er gepeild werd naar vrijwilligerswerk. Zo heeft Emma het gevoel dat vrijwilligerswerk haar enige optie is. Zij heeft vrede met het feit dat ze vrijwilligerswerk doet, maar enkel en alleen omdat ze naar eigen zeggen geen andere keuze heeft.

“Euh ja ik heb niet echt veel andere keuze want ik heb een budget en dat is op zich wel veel makkelijker. Dus dat zal denk ik altijd wel zo blijven.” [Emma]

Ook Sanne ziet haar vrijwillige tewerkstelling als een evidentie door haar beperking:

“Waarom zou je betaald werk doen als je een uitkering krijgt (...) en waarom zou je iemand met een beperking aannemen als je iemand hebt die mentaal veel beter is.”[Sanne]

1.2. De waarde van ‘geld verdienen’

Het gesprek over vrijwillige tewerkstelling leidde ons verder naar de waarde van geld. Hoe schatten de participanten de waarde van geld in en hoe belangrijk is het voor hen om economische verdiensten te hebben? Om de waarde van geld te verkennen is het van belang om te schetsen welke verdiensten de participanten op dit moment hebben. Het gesprek over geld, uitkeringen en werken bracht verschillende reacties bij de participanten teweeg die de nood aan duidelijkere informatie duiden. Lucas – die momenteel betalend aan het werk is- ontvangt nog altijd zijn uitkering. In januari wordt de hoogte van zijn uitkering opnieuw bekeken. Hij vertelt mij dat hij hier veel onzekerheid rond ervaart. Hij is momenteel niet goed op de hoogte hoeveel hij op het eind van het jaar zal overhouden. Het vragen van duidelijke informatie hieromtrent is ook geen gemakkelijke opdracht:

“Maar het is zo moeilijk om de juiste informatie te vinden (...) alles moet veel duidelijker en eenvoudiger als wetgeving”, zo zegt Lucas.

De grootste onzekerheid die Lucas ervaart is de onzekerheid rond uitkeringen. Als je een uitkering ontvangt, en je beslist om betaald te gaan werken dan loop je het risico om je uitkering kwijt te raken. Als het parcours van betalend werken dan fout loopt, moet je terug een uitkering aanvragen. Het is bij deze nieuwe aanvraag onzeker of je een uitkering van hetzelfde bedrag als voorheen gaat krijgen. Deze onzekerheid is volgens Lucas een factor waardoor veel mensen met een beperking de stap naar betaalde tewerkstelling niet zetten. Ook Yara ervaart deze onzekerheid, zij is momenteel tewerkgesteld als vrijwilliger, maar ze heeft geen idee wat er met haar uitkering zou gebeuren als ze zou beslissen om toch betalend te gaan werken. Hiernaast vraagt Emma zich af waar ze allemaal terecht kan voor informatie rond werken en uitkeringen: *“Welke richting kan ik dan wel uit? Wat kan ik allemaal doen, wat vind ik leuk en tof en is ook mogelijk om te doen?”.*

Daan en Sophie ontvangen een invaliditeitsuitkering. Zij zien deze uitkering als een geruststelling voor als het misloopt: *“Wel ja, het heeft invloed op mijn werk namelijk zo, ik heb eigenlijk een*

soort van geruststelling van ja ik heb een opvangnet als het misloopt, en dan kan ik naar iets anders op zoek. Ik hoef mij geen zorgen te maken". [Daan]

Ook de andere participanten ontvangen een uitkering, maar kunnen niet benoemen welke uitkering dit is. Noah geeft aan dat hij 'deels betaald werkt'. Als ik hierop inpik zegt hij het volgende: *"Op een manier is het ook deels betaald werk van de staat want ik krijg, ik weet niet hoe je dat noemt maar ik krijg geld door mijn deelname aan euhm, de staat of zo"*. Noah heeft met andere woorden het gevoel dat hij deels betaald aan het werken is door zijn vrijwilligerswerk, omdat hij een uitkering ontvangt die los staat van dit werk. Ook Emma deelt dit gevoel, ze ziet haar uitkering als een middel om meer vrijwilligerswerk te kunnen doen, omdat haar inkomen van de overheid komt.

Het begrip van 'geld verdienen' is voor de participanten ruimer dan louter betalend werk uitvoeren. Ook de uitkeringen, welke deze ook mogen zijn, worden als een inkomen gezien door participanten die vrijwilligerswerk doen. Elke participant beleeft zijn of haar werk, betaald of vrijwillig, als betaalde arbeid. Wat is nu de betekenis van een inkomen en van geld voor de participanten? Bijna ledere participant is het erover eens dat geld niet gelukkig maakt en dat dit geen noodzakelijke voorwaarde is voor een werkplek. Lucas verwoordt het op deze manier: *"werken is zo veel meer dan geld verdienen! Ik zou het niet doen denk ik puur om de centen, je hebt er zo veel meer aan!"*. Ook Sophie vindt geld verdienen geen prioriteit: *"Geld verdienen, dat maakt mij niet uit. Als ik maar werk heb dat ik graag doe."*. Yara sluit zich bij deze standpunten aan: *"ik vind de groepssfeer heel belangrijk, u goed voelen in groep. Oké geld is belangrijk maar als ik mocht kiezen ofwel groepssfeer ofwel geld dan zou ik voor groepssfeer kiezen."*

Als ik Noah vraag naar de waarde van geld verdienen bij het werk zegt hij dat hij niets moet verdienen *"want ik verdien al genoeg met mijn uitkering"*. Voor hem blijft het belangrijk dat hij kan doen wat hij graag en goed doet, zonder daarbij een financiële vergoeding te ontvangen.

Sem en Liam geven aan wel graag geld te verdienen met het werk dat ze leveren. Ik pik hier verder op in bij Liam, die momenteel vrijwilligerswerk doet. Hij geeft aan: *"Ik zou graag geld verdienen maar ik kan niet goed omgaan met geld."* Als ik hier verder over doorvraag blijkt dat Liam momenteel wel gelukkig is met zijn vrijwilligerswerk en uitkering, maar hij vraagt zich af hoe hij later een huis zou kunnen kopen als hij geen geld verdient met zijn werk. Liam zou graag geld verdienen in functie van de toekomst. Dit zou hem meer houvast en zekerheid bieden.

2. Betekenisvol werk

Arbeid wordt gezien als een bron van betekenisgeving in het leven. Deze betekenissen van arbeid werden samen met de participanten verkend. Dit gebeurde in een constructieproces waarbij de betekenissen van arbeid onvermijdelijk verbonden zijn met gebeurtenissen in het verleden en moeilijkheden die de deelnemers ervaren op de werkplek. Door de huidige en vroegere ervaringen met arbeid bespreekbaar te maken kwamen verschillende betekenissen van werk aan het licht.

Bij de vraag naar betekenisvol en waardevol werk heeft geen enkele participant het over het aspect geld verdienen. Ook Sem en Liam die graag betalend zouden werken halen andere aspecten aan als het gaat over waardevol werk. Het lijkt alsof de participanten zich erbij hebben neergelegd dat ze geen geld verdienen met het werk dat ze doen. Het is een vanzelfsprekendheid geworden dat de jongeren werken zonder vergoeding, de meeste participanten hebben nooit iets anders gekend. De aspecten die wel aan bod komen en voor de participanten als betekenisvol gelden in een werkcontext zijn: (1) sociale contacten, (2) betekenisvol zijn en bijdragen aan het welzijn en (3) structuur in de dag brengen.

2.1. Sociale contacten

Het eerste aspect dat in de meeste interviews naar voren komt is het sociale aspect dat arbeid met zich meebrengt. Arbeid zorgt namelijk voor een sociaal netwerk, en is cruciaal om mensen met een beperking uit isolement te halen. Vele mensen met een beperking leren vrienden kennen op de werkplek. Sophie vertelt mij dat het belangrijkste aspect van werk voor haar de sociale contacten zijn: *“Ik vind het belangrijk dat ik toffe collega’s heb, een toffe werksfeer.”*. Ook Sem heeft het meteen over sociale contacten bij de vraag naar betekenisvol werk: *“Onder de mensen komen is belangrijk.”*. Yara geeft aan dat het voor haar cruciaal is om in een goede groeps sfeer te komen op het werk: *“Ik heb heel lang mij niet thuis gevoeld, ik voelde me niet 100 procent dus het is wel belangrijk dat je in een goede sfeer komt.”*

Het sociale aspect wordt gekoppeld aan het feit dat men eens kan ventileren. Liam vindt het belangrijk om alles te kunnen bespreken met de collega’s: *“Contact (...) ergens waar ik goed kan babbelen”*, maar ook Noah geeft aan dat een babbeltje met de collega’s veel deugd doet tijdens de werkuren. Deze babbels zijn kleine maar toch belangrijke betekenissen op de werkplek. Het gevoel van ‘gehoord worden’ gaat hiermee gepaard. Maar dit aspect is niet voor iedereen evenveel van belang.

De getuigenissen van Daan en Liam tonen aan hoe het verleden een grote invloed heeft op hoe men betekenis gaat verlenen aan de sociale contacten. Deze twee participanten hebben een traject doorlopen waarbij ze geconfronteerd werden met pesterijen op het werk.

“Uiteindelijk heb ik verschrikkelijke zaken meegemaakt op het werk zelf. Ook pesterijen... Ik heb heel veel zware watertjes doorzwommen waardoor ik heel onzeker ben geworden.”
[Daan]

“Ze lachten mij gewoon uit, soms zeggen ze van ja ‘handicap, je kan niet werken!’(...) Er was ook pestgedrag. Ik heb dan gebeld naar mijn mama dat het niet meer ging, ik heb staan wenen van wil je mij komen halen dat gaat hier niet meer, dat lukt niet meer” [Liam]

Deze gebeurtenissen in het verleden hebben een grote nadruk achtergelaten op Liam en Daan. Maar ze beïnvloeden ook de betekenis die Liam en Daan geven aan arbeid vandaag de dag. Daan vindt het vooral belangrijk om dankbaarheid te krijgen in een job. Hij getuigt dat het belang van arbeid voor hem ligt in het feit dat hij iets nuttigs kan doen in de maatschappij en iets kan betekenen voor anderen, in dit geval de kleuters in de kleuterklas. Sociale contacten zijn voor Daan van ondergeschikt belang. Mede door de pesterijen in het verleden heeft hij geen nood om goede vrienden te maken op een werkplek:

“Vrienden maken, ik zeg altijd zo, dat heb ik opgegeven. Ja, daar houd ik het ook bij eigenlijk. Als ik maar een goede band heb met mijn collega’s, maar vrienden, euh ja daar hoop ik niet meer op. Als je ziet wat ik allemaal heb meegemaakt dan geloof ik daar niet meer in”. [Daan]

Voor Liam, die ook pesterijen meemaakte is dit anders. Waar Daan vooral het sociale aspect wil vermijden, vind Liam dit juist een cruciale factor in zijn werkplek. Een van de belangrijkste betekenissen van werk voor hem is het feit dat hij vrienden kan maken. Contact, vrienden, en een omgeving waar je gewoon kan praten met de collega’s vindt hij cruciaal in de werkplaats. Hij hecht veel aandacht op het goed voelen op de werkplek. Een werkplek waar hij niet overeen kan komen met de collega’s is voor hem weggesmeten tijd. Vol lof praat Liam over de teamdagen die hij op zijn werk mocht meemaken. Een BBQ of iets gaan drinken met de collega’s zijn de hoogtepunten voor hem in zijn arbeidstraject.

2.2. Betekenisvol zijn

Emma heeft in het verleden te maken gekregen met stages en werkplaatsen waar ze omwille van haar beperking niet 'losgelaten werd'. Zij vertelt over haar vorige stage-ervaringen waar ze niets liever wou dan zelfstandig taken uit te voeren, maar in plaats hiervan mocht ze enkel simpele taken doen onder veel begeleiding. Deze vorm van werken wringt heel erg bij haar. Dit komt in het interview bij de verschillende onderwerpen aan bod.

“Ja dat is zo van, je hebt een minderwaardigheidsgevoel weet je. Je kan dat niet ja, je zit dan op je stage en je wil iets bijleren maar als je geen verantwoordelijkheid krijgt dan denk ik: wat doe ik hier dan op mijn stage want ik leer hier niets (...) Ik wil vooral gewoon meer verantwoordelijkheid krijgen.” [Emma]

Het zelfstandig aan het werk gaan geeft haar een gevoel van een goede en volwaardige werknemer te zijn. Als Emma als volwaardige werknemer kan meedraaien in de kleuterklas heeft ze het gevoel van belang te zijn voor de kinderen: *“Ik vind het belangrijk om iets te betekenen voor de kinderen”*. De betekenis die zij verleent aan werken ligt dus voornamelijk op het iets betekenen voor de anderen, zelf iets kunnen verwezenlijken bij de andere. Maar lang niet iedereen wil zo zelfstandig mogelijk aan de slag gaan. Verschillende participanten erkennen het belang van een begeleider. Yara vindt een begeleider zeer waardevol op de werkplek. Noah en Liam geven aan dat ze iemand nodig hebben die op elk moment voor hen kan klaarstaan en uitleg kan geven: *“Ik heb iemand nodig die altijd klaarstaat om mij uitleg te geven.”*- Zegt Noah.

Met of zonder begeleider op de werkplek, de betekenis die de participanten naar voor schuiven blijft hetzelfde. De betekenis van werk wordt verleend aan het feit dat arbeid ervoor zorgt dat de participanten zichzelf betekenisvol voelen. Zowat elke participant heeft het over betekenisvol zijn voor anderen: *“Als ik van mijn werk kom of ik ga weg van mijn werk wil ik dat ik met een leuk gevoel wegga. Dat ik echt mensen geholpen heb”*- aldus Sem. Maar ook iets bijdragen aan de maatschappij en betekenisvol zijn voor de samenleving is een thema die vaak terugkeert in de gesprekken: *“Het voelt alsof ik echt een impact maak op de samenleving. Dat ik echt mensen help of gewoon bijstand kan dienen”* zegt Noah. Daan verwoordt het als volgt:

“Ik wil nuttig zijn in de maatschappij, ik wil iets kunnen bijdragen... Ik wil iets betekenen voor de kinderen, ik kan later misschien, in de loop van het proces dingen doen die kinderen

onthouden hebben en blijven bewaren hebben en zijn blijven doen, dingen die van belang waren.” [Daan]

Ook al zijn de verschillende participanten tewerkgesteld in verschillende structuren als vrijwilligerswerk of betaald werk, dit gevoel van betekenisvol te zijn komt altijd het eerst naar boven bij het bevragen van de waarde van werk. Dit weerspiegelt het belang dat iedere vorm van arbeid heeft in het vormen van een identiteit en betekenisvol leven. Het hebben van arbeid gaat voor iedere participant gepaard met een positieve identiteitsontwikkeling en het gevoel een doel te hebben.

Naast het betekenisvol zijn voor anderen kan arbeid ook betekenisvol zijn voor zichzelf en bijdragen aan het sociale welzijn. Sophie voelde zich niet altijd op haar plek in haar werkomgeving. Ze getuigt dat het moeilijk was om haar draai te vinden op de arbeidsmarkt, mede doordat ze te kampen had met een depressie. Als ik haar vraag naar de betekenis van werk antwoordt ze het volgende: *“Voor mij is dat om mijn zinnen te verzetten en dat ik hier niet thuis zit te piekeren”*. In dit citaat komt naar voor dat de betekenis van werk nog altijd nauw verbonden ligt met de depressie die ze in het verleden had. Werk is voor haar een plek om onder de mensen te komen en niet te veel na te denken en piekeren.

2.3. Structuur

Een aspect dat veel terugkomt is de structuur op de werkplek. Noah, die momenteel in zowel de Oxfam als in de Torfs vrijwilligerswerk doet vertelt over verschillende situaties waarbij zijn medewerkers de structuur op de werkplek voor hem verstoren. Medewerkers die bepaalde taken anders aanpakken dan dat hij dit zou doen vindt hij lastig. Dit maakt dat structuur voor hem essentieel is op de werkplek. Ook Sem geeft aan dat structuur voor hem een essentieel kenmerk is: *“Ik heb graag de vaste werking, ik wil op een bepaald uur opstaan en terugkeren, die vasthouding heb ik nodig”*.

Werk wordt ook gezien als een tijdsinvulling die vasthouding en grip biedt in het dagelijkse leven. Sanne vertelt mij dat ze zonder werk geen reden heeft om op te staan, werk structureert haar dag. Noah beschrijft dat werk voor hem belangrijk is omdat hij zich anders zou vervelen.

3. Conversiefactoren

Voor dit onderdeel werd er gewerkt met het kader van de capability approach. Iedere participant heeft mogelijkheden, deze mogelijkheden worden beïnvloed door verschillende 'conversiefactoren'. Als eerste worden de sociale hulpbronnen die trajecten zowel positief als negatief beïnvloeden uitgewerkt, hiernaast wordt er ingegaan op omgevingsfactoren die ervoor zorgen dat de zoektocht naar een job makkelijker of moeilijker wordt. Ten slotte wordt er ingegaan op individuele mogelijkheden. Deze drie factoren spelen in wisselwerking een belangrijke invloed op het traject dat mensen met een beperking afleggen in de zoektocht naar betekenisvol werk.

3.1. Sociale hulpbronnen

3.1.1. Onderwijs

Het parcours en de mogelijkheden die de participanten hebben worden al van op de schoolbanken gevormd. Het onderwijs heeft een belangrijke invloed in hoe men de toekomst ziet. Voor Lucas had het onderwijs een negatieve impact op zijn zelfvertrouwen:

“En voor mij ligt dat ook aan het onderwijs, mij is nooit gezegd 'jij gaat betaald kunnen werken!', dat is nooit in iemand opgekomen! En bij mij is dat al lang geleden, maar ik vrees dat het nog altijd zo is in het huidig onderwijs.”

In het onderwijs werd zijn droom om betaald te werken nooit erkend. Zo veel jaren later ziet hij dit nog altijd als een belangrijke gebeurtenis die een grote invloed heeft gehad op zijn verder parcours. Doordat het onderwijs niet in hem geloofde heeft hij naar eigen zeggen 'tijd verloren' omdat hij jarenlang vrijwillig aan de slag is geweest, terwijl betaald werken wel binnen zijn mogelijkheden lag. Lucas vreest dat het onderwijs vandaag de dag nog altijd niet gelooft in de mogelijkheden om betaald te werken voor mensen met een beperking. Deze stelling komt tot uiting bij Sanne, ze geeft aan dat ze al van in het derde middelbaar te horen kreeg dat ze later waarschijnlijk vrijwillig zal werken. De optie om betaald te werken werd nooit verder verkend met haar. Dit zorgt ervoor dat Sanne vrijwillige tewerkstelling als een evidentie ziet voor zichzelf. Het onderwijs speelde echter wel een positieve invloed op het parcours van Emma. Zij voelde zich altijd gesteund en goed op school om haar eigen dromen te verkennen.

De school had ook een grote invloed op het verdere traject dat Noah doorliep. Noah ging naar het buitengewoon onderwijs gespecialiseerd in autisme. In die school miste hij de grote uitdaging, hij

kon kiezen voor verschillende praktijkgerichte vakken die hem voorbereiden op het latere werkveld, maar voor hem waren geen een van die vakken interessant. Hij heeft momenteel het gevoel dat hij verschillende intellectuele vaardigheden mist die hij nodig heeft om te functioneren in de samenleving en op de arbeidsmarkt.

“Maar ik moet wel zeggen dat ik er niet echt veel heb uit geleerd uit de lessen zelf (...)Ik voel zo vaak alsof ik, ik ben zeer leergierig en ik leer heel graag, en ik voel alsof ik dingen die al een basis zouden moeten zijn voor anderen van een lagere school, dat ik dat niet ken.”

Volgens Yara moet er in het secundair onderwijs veel meer gekeken worden naar de talenten van jongeren:

“We hebben wel ondersteuning nodig dat wel, en een beperking hebben we ook maar er is meer dan dat alleen. Mensen met een beperking worden kleingehouden en zo van die dingen”

In haar ervaringen zorgt het onderwijs voor het ‘kleinhouden’ van de mogelijkheden van mensen met een beperking. Terwijl er veel meer moet gefocust worden op competenties, talenten en het geloof in jezelf te versterken in het onderwijs. Als deze dingen verwezenlijkt worden, liggen er volgens haar veel meer mogelijkheden open na het secundair onderwijs. Het onderwijs kan dus zowel inclusie bevorderen als sociale ongelijkheid reproduceren door jongeren met een beperking ‘klein’ te houden.

3.1.2. Sociaal netwerk

Het sociaal netwerk heeft een grote invloed op het traject van de deelnemers. In eerste instantie werden de ouders aangehaald als belangrijke steunfiguren die mogelijkheden beïnvloeden. Bij enkelen geloofden de ouders niet in de capaciteiten en dromen van hun kind. Als de ouders hier niet in geloven, is het voor de persoon met een beperking ook moeilijker om de eigen mogelijkheden te verkennen en zien.

“Mensen met een beperking moeten geloven dat het mogelijk is, de meeste geloven daar niet in, en dat ligt niet aan hun eigen maar aan hun omgeving. Mijn ouders zeiden ook van ‘wat ga jij nu doen? Je zou dat beter niet doen.”[Lucas]

“Mijn papa heeft altijd gezegd ‘dat zal niets voor jou zijn, je mag niet aan die opleiding beginnen’.” [Sophie]

Maar niet voor iedereen liep dit zo. Noah en Sem getuigen dat hun ouders een grote steunbron waren op verschillende vlakken in hun traject. Niet enkel omdat ze erin geloven dat er mogelijkheden zijn, maar ook op vele andere manieren helpen de ouders om deze jongeren te ondersteunen in de zoektocht naar betekenisvol werk. Voor Sem is het moeilijk om zijn eigen kwaliteiten te benoemen bij het solliciteren, maar hij zegt dat zijn moeder en zus hem hierbij helpen. Op die manier heeft hij meer kansen om een positieve sollicitatie af te leggen.

De moeder van Noah wordt verschillende keren tijdens het gesprek benoemd als een belangrijk figuur. Als eerste haalt Noah aan dat zijn mama heel veel steun biedt tijdens zijn vrijwilligerswerk. Als hij van het werk komt is zij de eerste waarmee hij gaat praten over zijn dag: *“Zij moedigen mij aan! (...) Ook als ik van mijn werk kom dan heb ik ondersteuning van mijn moeder.”*. Hiernaast speelde de mama van Noah een belangrijke rol door hem te introduceren in de opleiding Brake Out. Door het volgen van deze opleiding weet Noah meer en meer welke richting hij uit wil in het latere leven. Hij ontdekte dat hij heel goed is in taal en etymologie. Noah geeft aan graag nieuwe talen te leren en nieuwe uitdagingen aan te gaan. Zijn mama helpt hem na Brake Out om Frans te leren. Mede door zijn mama ontdekte Noah dat hij veel meer mogelijkheden en talenten had dan hij zelf eerst dacht, in die zin speelde zijn mama een cruciale rol in het ontdekken van zijn eigen identiteit.

Ook Emma is terecht gekomen in de opleiding voor co-begeleider in de kleuterklas door haar papa. Zij getuigt dat het geloof van haar papa haar extra motivatie gaf om de opleiding zo goed mogelijk te doen. De steun van de papa zorgt ervoor dat Emma haar droom om met kinderen te werken kan najagen.

Niet enkel de ouders maar ook andere figuren in het sociaal netwerk spelen een belangrijke rol. Voor Sophie was dit haar buurvrouw. Haar buurvrouw is kleuterjuf en heeft ervoor gezorgd dat Sophie aan de opleiding van co-begeleider is kunnen beginnen, waardoor haar droom om met kinderen te werken is uitgekomen. Voor Sanne en Liam speelden vrienden een rol in het vinden van werk. Sanne volgde een cursus omdat een goede vriend deze ook volgde. Liam heeft op verschillende plekken gewerkt waar zijn vrienden tewerkgesteld waren. Zijn vrienden

introduceerden hem op de werkplek en hierdoor is hij ook op die werkplekken aan de slag mogen gaan: *“Mijn vriend zei: waarom kom je niet bij mij werken, ik zei van ja ik wil komen. Daar is het werk heel goed, nu voel ik dat ik iets heb waarmee ik kan werken”*.

3.1.3. Betekenisvolle organisaties

In het parcours komen de deelnemers in aanraking met verschillende organisaties. De eerste organisatie waar bijna iedereen mee in aanraking komt door de opleiding die ze gevolgd hebben is Konekt. Konekt wordt altijd als eerste benoemd bij de vraag naar betekenisvolle organisaties die de deelnemers helpen in hun traject. Dit komt doordat Konekt inzet op het ontdekken van mogelijkheden inzake werken en leven voor de deelnemers. Voor Emma, Sophie en Daan betekende Konekt het helpen realiseren van hun droom om met kinderen te werken. Konekt zorgde ervoor dat de deelnemers op stage kunnen, waar de meesten ook na hun opleiding verder aan de slag mogen. Voor Liam en Noah betekent Konekt een plek waar ze via Brake out hun eigen mogelijkheden mogen ontdekken.

Voor Daan was zijn ‘auticoach’ heel belangrijk om zijn eigen mogelijkheden te verbreden. Dit is een coach die gespecialiseerd is in begeleiding voor mensen met autisme. Ten slotte is de begeleider op de werkplek voor velen een hulpbron die ervoor zorgt dat zij het werk dat zij doen kunnen uitvoeren:

“Als ik de leiding zou nemen zou het uit de hand lopen. Ik heb nood aan een begeleider”-
aldus Liam

De begeleider is iemand die uitleg en ondersteuning geeft op de werkplek. Zonder deze begeleider zou het voor verschillende participanten niet mogelijk zijn om te werken. De duidelijke uitleg en ondersteuning is iets wat zowel Sanne, Noah, Yara als Liam nodig hebben om goed te kunnen functioneren op de werkplek.

3.2. De omgeving

3.2.1. Bereikbaarheid van de werkplek

De werkplek moet bereikbaar zijn, dit is een belangrijke factor die in alle gesprekken aan bod komt.

Liam heeft de mogelijkheid om zelfstandig met de fiets naar zijn werkplek te gaan. Doordat hij kan fietsen heeft hij meer mogelijkheden om te gaan werken:

“Nu kan ik zelfstandig met de fiets naar mijn werkplaats gaan. Maar vroeger moest ik de belbus nemen en dat was soms een uur of langer op de bus zitten voor ik thuiskwam.”

Maar niet iedereen kan fietsen of heeft de mogelijkheid om te leren fietsen. Velen zijn afhankelijk van het openbaar vervoer. Het openbaar vervoer opent mogelijkheden om ergens te raken, als deze hulpbron er niet is dan heeft dit invloed op de mogelijkheden en capabilities van ieder individu: *“Zonder openbaar vervoer zou ik er niet raken”*- zegt Noah. Ook Sanne is als rolstoelgebruiker afhankelijk van het openbaar vervoer en deelt haar negatieve ervaringen die een grote invloed op haar tewerkstellingsmogelijkheden hebben: *“als de buschauffeurs geen zin hadden om mij te helpen dan reden ze mij gewoon voorbij”*.

Lucas omschrijft dat openbaar vervoer een heel belangrijk gegeven is die de mogelijkheden van iedere persoon met een beperking kan inperken of uitbreiden. Als rolstoelgebruiker weet Lucas goed dat toegankelijkheid een cruciale factor is om zijn eigen mogelijkheden te verwezenlijken:

“Toegankelijkheid is een ketting, en als een schakel ontbreekt dan ben je niets met de rest! Als je niet op weg raakt dan kan je niet gaan werken.”

Ook de reistijd wordt aangehaald als een drempel om te gaan werken. Het openbaar vervoer kan dan wel toegankelijk zijn, mentaal is het voor Sophie moeilijk om uren op de bus te zitten: *‘Ik stond op tijd op, ik moest om 7 uur vertrekken en kwam thuis om 19 uur en dat was voor mij heel moeilijk’*.

Niet alle participanten ervaren drempels door het openbaar vervoer. Yara en Daan geven aan dat het voor hen nooit een probleem vormde om op hun werkplek te raken, en dat zij het openbaar vervoer wel als toegankelijk ervaren.

3.3. Individuele mogelijkheden

3.3.1. Diploma

Een diploma opent vandaag de dag veel deuren naar tewerkstelling. Velen van de geïnterviewde participanten hebben echter niet de capaciteiten of kansen gehad om een diploma te halen. Zij

ervaren dit als een drempel in hun eigen mogelijkheden. Daan heeft door het gebrek aan diploma heel wat verschillende interim jobs gedaan:

“Daarna ben ik direct gaan werken met heel veel interims want ik heb eigenlijk geen diploma. En ja, hoe moet ik het zeggen, ja, veel ups-and-downs, interim hier, vier dagen daar, een week daar, zes maanden daar, dat is misschien het langste geweest.”

Emma wou graag iets met mensen doen, zoals verpleegkunde. Dit zijn hoge studies, en dat beseft ze zelf ook. Ze geeft aan dat een hoger diploma in deze richting niet binnen haar bereik ligt: *“Ja dat zijn te hoge studies voor mij (...) Want ze zeiden dat je een diploma moet hebben om met mensen om te gaan.”* Hierdoor had Emma niet de mogelijkheid om haar ultieme droom na te jagen.

Yara en Lucas spreken over een nodige mentaliteitswijziging met betrekking tot diploma's in de samenleving. Deze mentaliteitswijziging zou veel meer kansen en mogelijkheden moeten bieden aan mensen met een beperking.

“Bij alle sollicitaties en vacatures op papier is de eerste zin welk diploma dat je nodig hebt (...) Maar als jij dat diploma niet hebt dan is er niets meer verder, en bij mensen met een beperking is dat nog 10 keer meer van toepassing” [Lucas]

3.3.2. Verstandelijke mogelijkheden

De verstandelijke mogelijkheden spelen een rol in het vinden en behouden van een werkplek. Noah heeft het gevoel dat hij tekortschiet in kennis om op een goede manier zijn werk uit te voeren:

“Ik weet niet waar alle producten staan of hoe ik een voet moet meten ofzo, dat is iets waar ik niet ben voor opgeleid dus het kan wel lastig zijn als mensen die verwachtingen van mij hebben.”

Ook Liam voelt zich soms niet helemaal goed op zijn werkplek omdat hij niet alles wat zijn collega's vertellen evengoed begrijpt: *“Het is al een keer geweest dat de meneer die wil babbelen met mij, maar ik versta hem niet zo goed.”*

Sem geeft aan dat hij het moeilijk vindt om zijn eigen kwaliteiten te verwoorden, en dat dit een invloed heeft op het al dan niet verkrijgen van een job: *“Soms bel ik eens naar iemand dat werk*

geeft en dan zegt die van: wat zijn uw kwaliteiten en dingen waar je goed in bent. Dat is een moeilijke vraag voor mij”.

3.3.3. De mogelijkheid te studeren

Voor drie jongeren is het de droom om hogere studies te doen aan de hogeschool of universiteit. In wat volgt staat een opmerkelijke passage uit het interview met Yara:

Yara: Ja mag ik een vraagje stellen

Laura: Natuurlijk

Yara: Heb jij mogen kiezen wat je wou studeren?

Laura: Ja dat wel

Yara: Vroeger heb ik tegen mijn ouders gezegd, moest ik kunnen studeren zou ik een sociale richting gekozen hebben echt waar. Ik kan dat zelf niet kiezen, mijn broer kan dit wel. Ik vind dat soms wel een beetje ambetant. Het is niet van, ik krijg geen kansen, dat is het zeker niet, maar ja ik wil ook studeren.

Yara vertelt mij over haar droom om te gaan studeren, net zoals haar broer. Voor Yara is studeren iets dat zij zelf als onmogelijk ziet. Dit beïnvloedt wederom het traject en de mogelijkheden die zij heeft. Yara is niet de enige die de wens om te studeren aanhaalt. Ook Emma vertelde mij eerder dat ze graag verpleegkunde zou studeren, maar dat haar intellectuele mogelijkheden dit niet toelaten. Noah sluit zich hierbij aan: *“af en toe fantaseer ik over het idee dat ik hogere studies zou doen zoals mijn broer.”*

3.3.4. De diagnose ‘autisme’

De diagnose van autisme was voor Daan een geruststelling, die een invloed heeft uitgeoefend op zowel zijn leven als zijn arbeidstraject:

“Ik wil weten wie ik ben, ik wil weten wat ik ben want ik heb zo veel struikelblokken in het leven. Het kan mij misschien bijsturen om gemakkelijker werk te vinden als we een bepaald puzzelstuk of een puzzel goed in elkaar kunnen steken. En als die goed in elkaar steekt met eigenlijk een soort handleiding dan is het ook gemakkelijker om het traject af te leggen.”

Door de diagnose van autisme op een latere leeftijd te krijgen heeft het leven van Daan een volledig andere wending gekregen. Voor zijn diagnose was hij altijd tewerkgesteld in reguliere structuren en interims, die volgens hem mentaal en fysiek boven zijn mogelijkheden lagen. Na de diagnose is hij uit dit reguliere circuit gestapt en heeft hij beslist om een opleiding tot co-begeleider in de kleuterklas te volgen. In dit traject voelt hij zichzelf veel beter en veel meer op zijn plaats. Hij heeft het gevoel eindelijk zichzelf te zijn en zijn capaciteiten te waarderen. Voor Daan is de diagnose van autisme een opluchting geweest. Maar Emma ervaart dit niet op deze manier:

“Wij zijn ook maar mensen he, ook al zijn er minder dingetjes, er zijn ook dingen die wij wel kunnen doen, zodat wij toch nog in de gemeenschap kunnen samenleven. Dat wij ook een kans krijgen.”

Emma heeft het gevoel dat de diagnose van autisme haar kansen om een job te beoefenen sterk verkleinen. Zij pleit voor een gelijke behandeling van mensen met en zonder autisme. Het gaat hierbij niet langer meer over de vraag hoe we jongeren met een beperking kunnen integreren in de samenleving van ‘normale’ mensen. De focus verschuift naar het bouwen van een samenleving waarbij jongeren met een beperking worden opgenomen als normaal.

4. De mogelijkheid om te aspireren

De mogelijkheid om te aspireren werd zowel tijdens interviews als tijdens de workshop omtrent ‘mijn droomwerkplek’ verkend. In volgende alinea’s worden deze dromen besproken en hoe deze beïnvloed worden door verschillende factoren. Dromen leren ons verschillende zaken, over wat participanten zelf belangrijk vinden en mogelijk zien. De aspiraties zijn een belangrijke conversiefactor voor het ontwikkelen van verdere mogelijkheden.

4.1. De moeilijkheid om te dromen

Dromen omschrijven is niet voor iedereen een gemakkelijke opdracht. Bij de vraag naar de droomjob of droomwerkplek van Lucas zegt hij: *“Ik heb daar nog nooit over nagedacht”*. Als we hier verder op ingaan blijkt dat hij zijn dromen eigenlijk al verwezenlijkt heeft, namelijk het betaald werken. Ook voor Daan is dromen geen gemakkelijke opdracht: *“Dromen, euh. Ja ik voel mij, hoe zal ik het zeggen, psychologisch oud daarvoor.”*

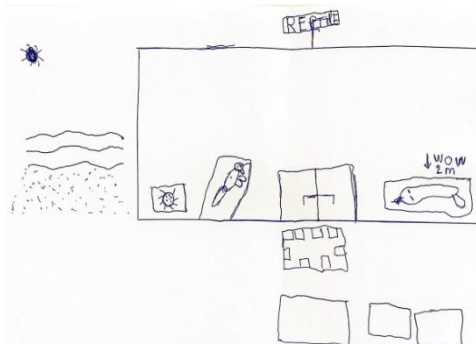
Naar de toekomst kijken is dus geen gemakkelijke opdracht. Yara vindt het ook niet gemakkelijk om na te denken over de toekomst. Zij geeft aan dat ze momenteel vooral in het moment wil leven en zien wat er op haar pad komt: *“Oei oei toekomst. Ik weet dat niet ik ben zo eerder iemand die dingen op mijn pad laat komen.”*

4.2. Dromen over een gekende locatie

Andere participanten vinden het niet moeilijk om hun droom te beschrijven. Liam begint na de vraag over droomjob heel enthousiast te praten over zijn droom om te helpen met een vrachtwagenchauffeur. Hij woont in een straat waar er veel auto's en vrachtwagens rijden, en ziet elke dag deze vrachtwagens passeren. Ook op televisie bekijkt hij programma's over dit onderwerp. Ook Sem kan zonder veel moeite zijn droom omschrijven. Hij heeft de droom om taxichauffeur te worden.

Wat opvalt is dat de meeste dromen gaan over plaatsen die men al bezocht heeft of taken die men al gedaan heeft. Tijdens de interviews met Sophie en Emma komt naar voor dat hun droomjob hetgeen is wat zij nu aan het doen zijn, namelijk de co-begeleider zijn in de kleuterklas. Ook Noah omschrijft zijn droomjob als de plaats waar hij nu vrijwilligerswerk verricht. Hij werkt momenteel als vrijwilliger in de Torfs en Oxfam en geeft aan dat dit zijn droomjob is. Hij zou niets willen veranderen op deze plaatsen omdat hij zich daar nu al heel goed voelt. Als ik hem vraag om een tekening te maken van zijn ideale droom werkplek dan vertelt hij mij *“ik kan dat niet tekenen, ik weet niets anders dan Oxfam en Torfs”*. Als gevolg tekent hij een exact kopie van de vertrouwde omgeving van de Torfs winkel over.

Dit gegeven komt ook in de workshop bij Brake Out naar voor. Bij vier van de zeven deelnemers is de droomwerkplek een plaats die men al eerder bezocht heeft.

Figuur: twee tekeningen van de workshop 'mijn droomwerkplek'

De eerste tekening symboliseert de droom van een participant om in de bibliotheek te werken. Zij vertelt mij dat ze elke zondag met haar ouders naar de lokale bibliotheek gaat en ook graag leest. Het is dan ook haar droom om in die specifieke bibliotheek te mogen werken. Ze geeft aan dat de mensen daar altijd vriendelijk en behulpzaam zijn, en dat het een mooie bibliotheek is. Verder staan er twee mensen op de tekening, die symboliseren de begeleiding die zij belangrijk vindt op een werkplek. Met een begeleider ziet de participant het werken als haalbaar. De 'ander' in dit geval een begeleider, betekent in dit geval meer mogelijkheden om te gaan werken.

De tweede tekening verbeeldt een serpentarium. De jongere heeft een droom om hier te werken. Hij heeft enkele jaren geleden het serpentarium in Blankenberge bezocht en dit is hem altijd bijgebleven. Hij vertelt mij dat deze droom op dit moment onmogelijk is omdat het serpentarium in Blankenberge niet meer bestaat. Hierna zegt hij dat er wel nog andere serpentariums in België zijn, maar deze zijn voor hem moeilijk bereikbaar. De omgevingsfactor bereikbaarheid oefent hier dus wederom een invloed uit op de mogelijkheden. Doordat deze plek onbereikbaar is is hij ook gestopt met dromen hierover. Dit kan worden gelinkt met het concept van adaptieve voorkeuren. Hierdoor gaan dromen en voorkeuren van de jongere worden bijgesteld als mechanisme om met de huidige situatie om te gaan.

4.3. Dromen over de hogeschool

Yara en Noah hebben de droom om te studeren. Yara haalt aan dat het haar droom is om een sociale richting te doen, en dat ze stiekem jaloez is op haar broer die momenteel naar de hogeschool gaat. Ook Noah zegt dat hij net zoals zijn broer wil gaan studeren. In deze dromen naar hogere studies komen de ouders als belangrijke steunfiguren aan bod. De mama van Noah helpt hem deze droom waar te maken door samen met hem Frans te oefenen. Op die manier heeft Noah het gevoel dat hij toch iets kan studeren en veel kan bijleren, en blijft de aspiratie levendig. Noah en Yara hebben niet de wens om deze aspiratie om te zetten tot een functioneren, maar ze blijven hier wel over fantaseren en praten.

4.4. Dromen over betaald werken

De droom om betaald te werken werd voor Lucas een realiteit, ook Sem en Liam halen het aspect geld naar voor om de ideale droomwerkplek te beschrijven. Wat opvalt is dat geen enkele andere participant tijdens de interviews of tijdens de workshop praat over betaalde arbeid als droom. De

jongeren dromen niet over geld verdienen, mogelijks omdat ze dit niet in binnen hun mogelijkheden of bereik zien vanwege het 'anders zijn'.

4.5. Serieus genomen worden in de dromen

Als ik vraag of de participanten serieus genomen worden in het dromen zijn de antwoorden sterk uiteenlopend. Drie participanten geven aan niet serieus genomen te worden in hun toekomstdroom. Sem zegt dat hij helemaal niet serieus genomen wordt. Als ik dit verder met hem verken vertelt hij het volgende: *“Door mijn beperking. Als ik bijvoorbeeld wil kijken voor werk zeggen ze: ga je dat wel doen?”*. Zijn beperking zorgt ervoor dat zijn dromen niet verder worden erkend en verkend in zijn omgeving. Ook Sophie heeft het gevoel dat ze niet serieus genomen werd in haar droom om met kinderen te werken. De reden hiervoor wordt eveneens bij de beperking gelegd. Sanne had net zoals Sophie de droom om met kinderen te werken, maar voelde zich niet altijd erkend in deze droom: *“Ik wou graag iets doen met kindjes maar de jobcoach zei dat dat niet zo haalbaar was”*.

Niet voor iedereen is dit zo. Daan, Liam en Emma geven aan wel serieus genomen te worden in hun dromen. Ook tijdens de workshop heeft iedereen het gevoel serieus genomen te worden in zijn/haar droom. Dit uit zich voornamelijk in het sociale netwerk dat de droom erkent en helpt zoeken naar mogelijkheden om deze droom te verwezenlijken. Hierboven werd al het voorbeeld aangehaald van Noah, waarbij zijn ouders helpen om Frans te leren, zodat de droom om te gaan studeren levendig blijft. Liam, die ervan droomt om later mee te mogen helpen met een vrachtwagenchauffeur, heeft het gevoel dat hij hierin zeer veel gesteund wordt door zijn ouders. Dit krijgt vorm door interacties met zijn ouders over deze aspiratie. Zij bespreken deze droom vaak met hem en bieden een luisterend oor. Zijn ouders zijn ook bereid om deze mogelijkheden verder te verkennen.

Hoofdstuk 5: Concluderende reflecties

1. Centrale onderzoeksvraag en - objectief

De hoofdonderzoeksvraag van deze masterproef was 'welke trajecten leggen jongeren met een beperking af in het continuüm naar werk, en hoe kan dit worden gesitueerd binnen de bredere maatschappelijke context?'. Deze vraag werd beantwoord door met de verschillende participanten te verkennen welk soort arbeid zij verrichten en welke betekenis arbeid voor hen heeft. Hierbij kwamen verschillende arbeidstrajecten aan bod, vrijwilligerswerk, begeleid werken en betaald werken. Ieder individu loopt een individueel parcours dat beïnvloed wordt door verschillende gebeurtenissen in het verleden en het heden.

2. Bijdrage aan de bestaande theorievorming

Het betaald werken wordt als een norm gezien in de maatschappelijke context van welfare to workfare regimes. Hierbij heerst het idee dat sociale integratie en volwaardig burgerschap enkel en alleen kan worden bereikt door betaald werk (Vandekinderen et al., 2018). Deze vorm van arbeid is echter niet voor iedereen weggelegd. Verschillende jongeren hebben nood aan begeleiding op de werkplek en een trager tempo waardoor andere vormen van werkgelegenheid voor hen meer waardevol zijn. Mijn onderzoek toont overtuigend aan dat de jongeren heel diverse trajecten hebben, maar wel de gedeelde droom hebben om betekenisvolle arbeid te verrichten. Het sociaal netwerk, de omgeving en individuele mogelijkheden beïnvloeden hierbij de zoektocht die jongeren met een beperking afleggen.

Jongeren met een beperking bevinden zich in verschillende arbeidstrajecten: vrijwilligerswerk, betaald werk of begeleid werk. Deze verschillende vormen van arbeid delen de droom van iedere jongere om betekenisvol te zijn in en ook voor de maatschappij. Arbeid is dus een bron van betekenisgeving voor deze jongeren, het zorgt voor ontmoeting, structuur, een identiteit en zo veel meer dan louter het aspect van het vergaren van een inkomen. Dit staat haaks tegenover het welfare to workfare discours, waar de focus hoofdzakelijk ligt op verplichtingen, verantwoordelijkheden en economische participatie als voorwaarde voor volwaardig burgerschap (Cox, 1998; Van Aswegen, 2020). Voor jongeren met een beperking is arbeid veel meer dan enkel een inkomen verkrijgen, het is in de eerste plaats een zingevings-activiteit. Iedere jongere de mogelijkheid bieden om het werk te doen dat hij/zij zelf betekenisvol vindt, biedt een ruimer

perspectief op arbeid dan binnen het welfare to workfare discours. Daarom is het cruciaal om dromen van jongeren te blijven stimuleren en ontdekken. Door het verkennen van aspiraties worden er nieuwe mogelijkheden en kansen gecreëerd.

Deze inzichten maken dat het dominante workfare discours niet voor iedereen wenselijk is. Inclusie dreigt op die manier een dwingend gegeven te worden als iedereen naar de betaalde arbeidsmarkt zou moeten worden toegeleid. Het discours van relationeel burgerschap biedt een alternatieve blik op deze kwestie (Pols, 2006). Het relationeel burgerschap ziet een arbeidstraject als een flexibel proces, dat gekenmerkt wordt door specifieke situaties en contexten. Burgerschap is hierbij een gegeven dat wordt geactualiseerd in diverse activiteiten en relaties (Roose & De Bie, 2007). Wat voor de ene persoon van belang is, kan namelijk voor de andere persoon fundamenteel anders zijn. In het relationeel burgerschap worden rechten voortdurend onderhandeld door interacties (Roets et al., 2012). Voor de ene persoon is betalend werken van belang, terwijl anderen dit niet als belangrijk beschouwen. Het is met andere woorden belangrijk om samen met het individu en de omgeving te kijken welke vorm van arbeid de jongere zelf wil en wat betekenisvol is voor ieder persoonlijk individu. Dit krijgt vorm in een onderhandelingsproces, waarbij de uitkomst en richting van het arbeidstraject niet op voorhand gestructureerd kan worden. Ook de verhalen die de jongeren in dit onderzoek deelden wijzen daar op. Niet iedere jongere wil betaald werken, sommigen beoefenen vrijwilligerswerk en anderen begeleid werk. Maar uiteraard zijn er ook jongeren die betaald werk willen uitvoeren.

Een participant die momenteel betaald werkt heeft eerst twaalf jaar vrijwilligerswerk gedaan voor hij een betaald contract kreeg in dezelfde organisatie. Hier sluipt een discours in dat hij dit 'verdient' en dat mochten anderen solliciteren, ze eerst ook lang vrijwillig aan de slag zouden moeten vooraleer ze betaald worden. Hiernaast is het opmerkelijk dat het aspect 'geld'- dat voor meer financiële mogelijkheden zorgt – niet als de belangrijkste factor wordt benoemd in de verschillende trajecten. Het lijkt een evidentie voor de jongeren met een beperking dat zij geen geld gaan verdienen, terwijl zij wel een duidelijke meerwaarde bieden voor de werkplek. Deze vanzelfsprekendheid moet eveneens in vraag worden gesteld.

De verschillende trajecten van deze jongeren geven bovenal aan dat een samenleving mogelijkheden dient te creëren die de diversiteit aan verwachtingen en betekenisgeving van ieder individu een plaats biedt. Ieder individu moet de mogelijkheden krijgen om te doen en dromen over wat hij/zij zelf betekenisvol vindt. Hieraan gekoppeld is de 'capacity to aspire' een geldend kader.

Dit kader is van belang omdat de ontwikkeling van aspiraties een invloed heeft op hoe de toekomst zich zal manifesteren. Door te aspireren ziet men mogelijkheden (Benoot & Roose, 2022). Hierbij is aandacht voor de diversiteit aan mogelijkheden noodzakelijk. Dit betekent dat we niet moeten proberen om mensen met een beperking zich te laten aanpassen aan de norm, maar dat we als samenleving sociale interacties moeten opbouwen die verschillende mensen een plaats laten verwerven in onze samenleving (Winance, 2007).

2.1. De rol van het netwerk

Een van de deelonderzoeksvragen bedraagt: 'hoe kunnen jongeren met een beperking serieus genomen worden in hun dromen en aspiraties naar (al dan niet betalend) werk?'. Door het activeringsdiscours wordt betaalde arbeid als superieur gezien. Vrijwilligerswerk en andere vormen van werkgelegenheid worden hierbij als minderwaardig beschouwd. Het is in dit licht van belang om niet enkel betaalde arbeid maar ook andere vormen van arbeid serieus te nemen. Het sociaal netwerk speelt een grote rol in het al dan niet serieus nemen van de dromen van een jongere. Het netwerk speelt een belangrijke rol in het geloven dat er mogelijkheden zijn, en de bereidheid om deze mogelijkheden samen uit te zoeken. Dit sociale netwerk kan gaan van ouders, vrienden, burens tot sociaal werkers. Deze belangrijke steunfiguren hebben een cruciale functie in het erkennen van de aspiraties van de jongere, en deze tot uiting te brengen. Enkele participanten werden niet serieus genomen in hun aspiratie naar werkgelegenheid. Een participant heeft de droom om met kinderen te werken, maar deze aspiratie werd niet erkend door haar jobcoach. Een andere participant wil graag betalend werken maar zijn netwerk gelooft niet dat dit mogelijk is. De oorzaak hiervoor werd altijd bij de eigen beperking gelegd. Hierin sluipt een discours dat mensen met een beperking geen volwaardige burgers zijn die betaalde arbeid kunnen verrichten. Er moet dus blijvend worden gestreden voor een volledig, gelijk en toegankelijk burgerschap voor jongeren met een beperking (Lister, 2007).

De aspiraties van de jongeren gingen vaak over werkplekken die men al kent door in het verleden hier geweest te zijn. Waar jongeren willen werken is vaak waar jongeren al geweest zijn, een omgeving die jongeren al kennen. De aspiraties van jongeren worden dus gevormd door zowel interacties met sociale bronnen als met de omgeving. Dit betekent dat sociaal werkers bij het werken met deze doelgroep zo veel mogelijk verschillende plaatsen kan proberen aanreiken. Hierbij kan de sociaal werker de horizon van de jongere verruimen door samen te exploreren, en de jongere uit zijn comfortzone te halen. Door nieuwe mogelijkheden en plaatsen te ontdekken

samen met de jongere heeft de jongere terug de mogelijkheid om verder te dromen en de aspiraties tot leven te brengen. Hiernaast is het belangrijk om alle dromen te triggeren, zodat een betaalde job of andere vorm van tewerkstelling zich kunnen ontwikkelen tot een realiteit.

2.2. Moeilijkheden en kansen in het traject

Een tweede deelonderzoeksvraag is 'welke moeilijkheden en kansen ervaren jongeren met een handicap in de trajecten naar werk?'. Hierbij werd de gelaagdheid van de discussie in kaart gebracht. De moeilijkheden en kansen bevinden zich namelijk op verschillende niveaus die in wisselwerking met elkaar staan.

Op individueel niveau kan het al dan niet hebben van een diploma of de mogelijkheid om te gaan studeren zorgen voor andere kansen die een persoon krijgt. Verschillende participanten spraken de wens uit om te gaan studeren, een participant wou bijvoorbeeld verpleegkunde studeren, maar deze studies zijn te moeilijk voor haar waardoor zij haar droom niet kan najagen. Maar ook het bewustzijn en de diagnose van eigen beperking kunnen de werkgelegenheidstrajecten op verschillende manieren beïnvloeden. Voor de ene persoon betekent een beperking de mogelijkheid om op maat te gaan werken, terwijl voor een andere persoon dit het einde van de droom om in het reguliere circuit te werken betekent. Hiernaast zijn er verschillende moeilijkheden en kansen op sociaal niveau. Het onderwijs en sociaal netwerk spelen een belangrijke rol in het geloven en verkennen van mogelijkheden. Ouders, burens en vrienden kunnen een grote steunbron zijn die jongeren met een beperking toeleiden naar tewerkstelling. Zo gaf een participant aan dat hij ergens is gaan werken door zijn vrienden die ook op die werkplek tewerkgesteld zijn. Maar ook tijdens het traject zijn deze steunfiguren van belang door te geloven in mogelijkheden, luisteren en ondersteunen. Dit komt voor een participant tot uiting wanneer de ouders hem helpen met het benoemen van eigen sterktes en zwaktes, zodat hij makkelijker een sollicitatiegesprek kan aangaan. Hiernaast speelt het onderwijs een cruciale rol in de trajecten van jongeren. Het is hierbij belangrijk om de bestaande evidenties van het onderwijs in vraag te stellen. Het inclusief onderwijs kan sociale ongelijkheid reproduceren door de jongeren toe te leiden naar trajecten van vrijwillige tewerkstelling of de mogelijkheid om betaald te werken niet te erkennen voor jongeren. De mogelijkheden voor jongeren met een beperking om in het reguliere arbeidscircuit terecht te komen moeten in dit opzicht als valide worden gezien. Het mag voor jongeren geen evidentie worden om altijd vrijwillig of begeleid te gaan werken. Als laatste spelen omgevingsfactoren een rol in de moeilijkheden en kansen die jongeren ervaren. Het openbaar vervoer werd vaak aangehaald als

belangrijke factor die de kansen om ergens te gaan werken kan vergroten of verkleinen. Zo stelde een participant dat de bus haar enkele keren voorbijreed, waardoor zij nooit meer zeker was of ze op haar werkplek zou raken. Ten slotte is een grote moeilijkheid de onduidelijke informatie over werkgelegenheid. De onzekerheid gaat over het al dan niet verliezen van een uitkering of de onduidelijke informatie over verschillende vormen van tewerkstelling. Deze moeilijkheid zorgt ervoor dat vele kansen om te gaan werken onbenut worden door gebrek aan informatie.

3. Implicaties voor beleid en praktijk

Deze bevindingen hebben verschillende implicaties voor zowel beleid als praktijk. Voor het beleid is het van belang dat sociale belangen boven economische belangen komen te staan. De nadruk op economische groei - waarbij iedereen geïntegreerd moet worden in de betaalde arbeidsmarkt – moet plaatsmaken voor een benadering die verschillende vormen van arbeid als betekenisvol erkent. Economische participatie mag niet langer gezien worden als dé belangrijkste manier om volwaardig burgerschap te definiëren. Volwaardig burgerschap wordt vormgegeven door een diversiteit aan trajecten, waarbij mensenrechten en sociale rechtvaardigheid centrale begrippen zijn. Het is in dit licht belangrijk om niet langer vanuit een economisch perspectief te kijken naar sociale rechten, want dat maakt het recht op arbeid kwetsbaar.

Een tweede implicatie voor het beleid is dat er meer duidelijke informatie ter beschikking moet zijn over uitkeringen, (betalend) werken met een beperking. Een gedeeld platform met duidelijke en toegankelijke informatie zou een grote meerwaarde zijn voor mensen met een beperking, hun netwerk en andere actoren. Hierbij spelen professionals een belangrijke rol om duidelijke informatie te bezorgen.

Voor de praktijk is het als eerste van belang dat verschillende vormen van arbeid voor mensen met een beperking als valide worden beschouwd. Dit impliceert dat de praktijkwerker bij het verkennen van de mogelijkheden rekening houdt met wat de jongeren zelf belangrijk vinden en waar de jongeren zelf van dromen. Dit wil zeggen dat jongeren die betalend willen werken de mogelijkheden krijgen om deze droom te verwezenlijken. Maar ook andere dromen kunnen worden getriggerd. Dit kan de praktijkwerker doen door verschillende mogelijkheden aan te reiken. Veel werkplaatsen bezoeken en samen met de jongere verschillende omgevingen ontdekken staan hierbij centraal. Praktijken voor werkgelegenheid dienen ruimte geven voor dialoog met mensen met een beperking. Tijdens deze dialoog kunnen dromen en mogelijkheden worden verkend. Dit wil zeggen

dat het sociaal werk ruimte geeft aan jongeren om samen mogelijkheden uit te zoeken. De interacties met anderen zijn van groot belang om de verdere toekomst te ontdekken, want door de actie van het dromen ontwikkelt men mogelijkheden. Ook dromen die eerder onrealistisch lijken kunnen worden getriggerd. Uit deze dromen kan veel geleerd worden en kan men stapjes vooruitzetten in het vormgeven van deze aspiratie.

Hiernaast is het belangrijk dat de praktijk meer persoonlijke verhalen deelt van mensen met een beperking. Deze stelling komt eveneens naar voor in verschillende onderzoeken, zoals dat van Urek (2017) of het onderzoek van Benoot et al. (2021). Volgens Benoot (2021) kan het delen van verhalen het sociaal werk alternatieve interpretaties bieden. Op die manier kan de praktijk bijdragen aan debat door de bestaande normen in vraag stellen. Het publiek maken van verhalen is van belang want deze verhalen zijn werkelijkheden en geven mee vorm aan de samenleving. Hierbij kunnen praktijkwerkers meer mogelijkheden realiseren door in te zetten op netwerking en begeleiding van jongeren met een beperking.

4. Sterktes en beperkingen van het onderzoek

Dit onderzoek gebeurde door gegevens te verzamelen via zowel etnografisch onderzoek, een workshop als interviews. Deze brede waaier aan dataverzameling kan enerzijds gezien worden als een sterkte van dit onderzoek, aangezien het zorgde voor diverse rijke data. Anderzijds kan dit opgevat worden als een beperking van het onderzoek, omdat er een overvloed aan informatie was. Hierdoor moesten er keuzes gemaakt worden en zijn bepaalde thema's niet aan bod gekomen in deze masterproef. Bij de interviews werd eveneens altijd vertrokken vanuit de organisatie Konekt. Een andere organisatie zou kunnen zorgen voor andere verhalen, ook een meer diverse samenstelling inzake klasse of etniciteit van participanten zou andere resultaten kunnen opleveren.

Hiernaast was het niet altijd even makkelijk om participanten te vinden die met mij wouden praten over hun arbeidssituatie. Bij de participanten die wel bereid waren een interview te doen bleken verschillende vragen te moeilijk. Hierdoor bleven sommige vragen onbeantwoord. Het werken met participanten die niet altijd even mondig zijn is evenwel een sterkte van dit onderzoek. Door het aangaan van een proces met verschillende participanten werden de stemmen van deze deelnemers gehoord. De narratieve onderzoeksmethode biedt dus toegang tot de perspectieven van groepen die niet de macht hebben om via traditionele methoden hun stem te laten horen (Booth, 1996). Hierdoor kwam ik uiteindelijk tot rijke resultaten.

5. Toekomstscenario's voor vervolgonderzoek

In het kader van het thema arbeid voor mensen met een beperking kan nog verder onderzoek uitgebouwd worden bij jongeren in betaalde tewerkstelling. Dat onderzoek zou een mooie aanvulling kunnen zijn op dit onderzoek, aangezien dit onderzoek zich focust op verschillende vormen van tewerkstelling. Een andere piste voor vervolgonderzoek zou zich kunnen focussen op ouderen met een beperking in plaats van jongeren. Hierbij zou kunnen worden gekeken hoe vroegere dromen hebben geleid tot de huidige arbeidssituatie. In dit onderzoek zouden de dromen als centraal uitgangspunt kunnen worden genomen, waarbij men onderzoekt hoe deze dromen zich verhouden tot de verschillende conversiefactoren op sociaal, individueel en omgevingsniveau. Hiernaast zou onderzoek naar kansen en moeilijkheden in tewerkstelling voor jongeren met een beperking bij trajectbegeleiders, werkgevers en/of collega's of het netwerk een mogelijk vervolgonderzoek kunnen zijn.

Literatuurlijst

- Appadurai, A. (2004). The capacity to aspire: Culture and the terms of recognition. *Culture and public action*, 59, 62-63.
- Austin, A. (2018). Turning capabilities into functionings: Practical reason as an activation factor. *Journal of Human Development and Capabilities*, 19(1), 24-37.
- Bates, K., Goodley, D., & Runswick-Cole, K. (2017). Precarious lives and resistant possibilities: the labour of people with learning disabilities in times of austerity. *Disability & Society*, 32(2), 160-175.
- Benoot, T., & Roose, R. (2022). *Hoe weten wat te willen: Over autonomie, dromen en waarom sociaal werk niet zonder kan*. Gompel&Svacina.
- Benoot, T., Roose, R., & Verschuere, B. (2021). *Autonomy in social work: a search for social justice: the case of personal budgets in the care for people with intellectual disabilities*.
- Blattner, C. (2020): Right to work or refusal to work: Disability rights at a crossroads, *Disability & Society*, DOI: 10.1080/09687599.2020.1788511
- Booth T and Booth W (1996) Sounds of silence: Narrative research with inarticulate subjects. *Disability & Society* 11(1): 55–70
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Canivet, C., Aronsson, G., Bernhard-Oettel, C., Leineweber, C., Moghaddassi, M., Stengård, J., & Östergren, P. O. (2017). The negative effects on mental health of being in a non-desired occupation in an increasingly precarious labour market. *SSM-population health*, 3, 516-524.

- Carmichal, F., Clarke, H. (2020) Why work? Disability, family care and employment, *Disability & Society*, DOI: 10.1080/09687599.2020.1848802
- Chouinard, V. (2001). Legal peripheries: struggles over disabled Canadians' places in law, society and space. *Canadian Geographer*, 45(1), 187.
- Cox, R. H. (1998) 'The consequences of welfare reform: How conceptions of social rights are changing', *Journal of Social Policy*, 27(1), pp. 1 – 16.
- Darcy, S., Taylor, T. & Green, J. (2016) 'But I can do the job': examining disability employment practice through human rights complaint cases, *Disability & Society*, 31:9, 1242-1274, DOI: 10.1080/09687599.2016.1256807
- De Beco, G. (2013). Het recht op arbeid voor personen met een handicap volgens artikel 27 van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap met een toepassing in Vlaanderen. *Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid*, (4), 567-589.
- Dean, H. (2003). Re-conceptualising welfare-to-work for people with multiple problems and needs. *Journal of social policy*, 32(3), 441-459.
- Dermaut, V., Schiettecat, T., Vandeveld, S., Roets, G. (2020) Citizenship, disability rights and the changing relationship between formal and informal caregivers: it takes three to tango, *Disability & Society*, 35:2, 280-302, DOI: 10.1080/09687599.2019.1634521
- Egdell, V., & Graham, H. (2017). A Capability Approach to Unemployed Young People's Voice and Agency in the Development and Implementation of Employment Activation Policies. *Social Policy & Administration*, 51(7), 1191-1209.
- Foley, K. R., Dyke, P., Girdler, S., Bourke, J., & Leonard, H. (2012). Young adults with intellectual disability transitioning from school to post-school: A literature review framed within the ICF. *Disability and Rehabilitation*, 34(20), 1747-1764.
- Geerdink, G., & Arnhem, P. (2008). Onderzoeken vanuit een biografisch perspectief, gebruikmakend van de biografische methode. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 29(4), 27-34.

- Groep Maatwerk. (Z.j.). *Over maatwerkbedrijven*. Geraadpleegd op 5 december 2020, van <https://www.groepmaatwerk.be/maatwerkbedrijven/over-maatwerkbedrijven>
- Grover, C., & Piggott, L. (2005). Disabled people, the reserve army of labour and welfare reform. *Disability & Society*, 20(7), 705-717.
- Hak, T. (2004). Waarnemingsmethoden in kwalitatief onderzoek. *Huisarts en wetenschap*, 47(11), 205-212.
- Harris, S., Randall, O., Gould, R. (2012) "Parity of Participation in Liberal Welfare States: Human Rights, Neoliberalism, Disability and Employment." *Disability & Society* 27 (6): 823–836
- Hart, C. S., & Brando, N. (2018). A capability approach to children's well-being, agency and participatory rights in education. *European Journal of Education*, 53(3), 293-309.
- Hasselkus, B. R., & Rosa, S. A. (1997). Meaning and occupation. *Occupational therapy: Enabling function and well-being*, 2, 364-377.
- Jahoda, A., Kemp, J., Riddell, S., & Banks, P. (2008). Feelings about work: A review of the socio-emotional impact of supported employment on people with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 21(1), 1-18.
- Konekt. (2021). *Brake-Out*. Geraadpleegd op 31 oktober 2021, van <https://konekt.be/nl/brake-out>
- Konekt. (2021). *De missie en visie van Konekt*. Geraadpleegd op 10 februari 2022, van <https://konekt.be/nl/over-konekt/onze-missie>
- Konekt. (2021). *Het 3-jarig programma van Brake-Out*. Geraadpleegd 9 december 2021 op <https://konekt.be/nl/brake-out/3-jarig-programma>
- Konekt. (2020). Start van een nieuwe beleidsperiode. *Konekt magazine*, 34–35.
- Lister, R. (2007). Inclusive citizenship: Realizing the potential. *Citizenship studies*, 11(1), 49-61.

- López-Muñoz, L., & Ingelaere, B. (2021). Rural Youth's Capacity to Aspire: What Role for Local Government Actions?. *Journal of Human Development and Capabilities*, 22(3), 403-422.
- Lub, V. (2015). *Kwalitatief evalueren in het sociale domein. Mogelijkheden en beperkingen*. Boom Lemma uitgevers.
- Maso, I., & Smaling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom
- McDonald, C., & Marston, G. (2005). Workfare as welfare: governing unemployment in the advanced liberal state. *Critical social policy*, 25(3), 374-401.
- Mégret, F. (2008). The disabilities convention: Human rights of persons with disabilities or disability rights?. *Human Rights Quarterly*, 494-516.
- Meltzer, A., Bates, S., Robinson, S., Kayess, R., Fisher, K. R., & Katz, I. (2016). What do people with intellectual disability think about their jobs and the support they receive at work. *A comparative study of three employment support models*.
- Mettävainio, B. I., & Ahlgren, C. (2004). Facilitating factors for work return in unemployed with disabilities: A qualitative study. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 11(1), 17-25.
- Migchelbrink, F. (2013). *Handboek praktijkgericht onderzoek: zorg, welzijn, wonen en werken*. Amsterdam: SWP.
- Morris, J. (2005). Citizenship and disabled people: A scoping paper prepared for the Disability Rights Commission. Leeds: *Disability Archive UK*.
- Morris, J. (2005). Citizenship and disabled people: A scoping paper prepared for the Disability Rights Commission. Leeds: *Disability Archive UK*.
- Mortelmans, D. (2020). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. 3e uitg. Leuven: Acco.
- Neiryneck, E., & Meersman, J. (2021). *Rapport vooronderzoek Brake-out*. Konekt.

- Nussbaum, M. C. (2009). Creating capabilities: The human development approach and its implementation. *Hypatia*, 24(3), 211-215.
- Orton, M. (2011). Flourishing lives: the capabilities approach as a framework for new thinking about employment, work and welfare in the 21st century. *Work, employment and society*, 25(2), 352-360.
- Plochg, T., & Van Zwieten, M. C. B. (2007). Kwalitatief onderzoek. *Handboek gezondheidszorgonderzoek*, 77-93.
- Pols, J. (2006) 'Washing the citizen: Washing, cleanliness and citizenship in mental health care', *Culture, Medicine and Society*, 30(1), pp. 77 – 104.
- Poppe, A. & Paulus, M. (Januari,2018). *Jongeren met een beperking zoeken een toekomst*. Geraadpleegd op 8 oktober 2020, van <https://sociaal.net/achtergrond/jongeren-met-een-beperking-zoeken-een-toekomst/>
- Riessman, C. K., & Quinney, L. (2005). Narrative in social work: A critical review. *Qualitative social work*, 4(4), 391-412.
- Roberts, B. (2002) *Biographical Research*. Berkshire: Open University Press
- Robeyns, I. (2005). The capability approach: a theoretical survey. *Journal of human development*, 6(1), 93-117.
- Roets, G., Roose, R., Claes, L., Vandekinderen, C., Van Hove, G., & Vanderplasschen, W. (2012). Reinventing the employable citizen: a perspective for social work. *British Journal of Social Work*, 42(1), 94-110.
- Roets, G., Roose, R., De Bie, M., Claes, L., & Van Hove, G. (2012). Pawns or Pioneers? The logic of user participation in anti-poverty policy-making in public policy units in Belgium. *Social policy & administration*, 46(7), 807-822.

- Roose, R. and De Bie, M. (2007) 'Do children have rights or do their rights have to be realised? The United Nations Convention on the rights of the child as a frame of reference for pedagogical action', *Journal of the Philosophy of Education*, 41(3), pp. 431 – 43.
- Ruts, K. (2019, 14 november). *Veel personen met een handicap komen niet rond*. Sociaal.Net. Geraadpleegd op 24 februari 2022, van <https://sociaal.net/opinie/inkomen-handicap/>
- Saunders, S. L., & Nedelec, B. (2014). What work means to people with work disability: a scoping review. *Journal of occupational rehabilitation*, 24(1), 100-110.
- Schiettecat, T., Roets, G., & Vandebroeck, M. (2018). Capturing life histories about movements into and out of poverty: A road with pits and bumps. *Qualitative Social Work*, 17(3), 387-404.
- Sen, A. (1990). Development as capability expansion. *The community development reader*, 41, 58.
- Smith, R. M. (2002). Modern citizenship. *Handbook of citizenship studies*, 105-115.
- Thurman, W., Harrison, T., Garcia, A., & Sage, W. (2019). The social construction of disability and the capabilities approach: Implications for nursing. *Nursing forum* (Vol. 54, No. 4, pp. 642-649).
- Trezzini, B., Schuller, V., Schüpbach, S. & Bickenbach, J. (2020) Environmental barriers to and facilitators of labour market participation as experienced by disabled people living in Switzerland. *Disability & Society* 0:0, pages 1-27.
- Um, Y. J., & Choi, Y. J. (2020). The effect of employment status on people with a mental disability and on daily life satisfaction: The mediating effect of acceptance of disability. *Current Psychology*, 1-8
- Urek, M. (2017). Unheard voices: Researching participation in social work. *European Journal of Social Work*, 20(6), 823-833.

- Van Aswegen, J. (2020). Disabling discourses and charitable model of disability: labour market activation for people with disabilities, Ireland—a critical policy analysis. *Disability & Society*, 35(3), 435-459.
- Van Herreweghe, D., & Lamberts, M. (2020). *Personen met een arbeidshandicap op de arbeidsmarkt. Hefbomen voor een hogere werkzaamheidsgraad.*
- Van Hove, G. (2014). Qualitative research for educational sciences. *Gent, België: Pearson Education Limited.*
- Vandekinderen, C., Roets, G., Van Keer, H., & Roose, R. (2018). Tackling social inequality and exclusion in education: from human capital to capabilities. *International Journal of Inclusive Education*, 22(1), 1-20.
- VAPH. (z.j.). *Persoonsvolgend budget.* Geraadpleegd 7 december 2021, van <https://www.vaph.be/persoonlijke-budgetten/pvb/algemeen>
- VAPH. (2022). *Over het VAPH.* Geraadpleegd 6 april 2022 via <https://www.vaph.be/over-vaph>
- VAPH. (2021) *Aanbieders rechtstreeks toegankelijke hulp.* Geraadpleegd 7 december 2021 via <https://www.vaph.be/organisaties/rth/ondersteuning#:~:text=U%20wordt%20begeleid%20door%20iemand,moment%20of%20op%20hetzelfde%20dagdeel.>
- VDAB, Konekt vzw, GTB, & DWSE. (2021). Disruptief Inclusief, dit zijn de verhalen. *Verhalenmagazine*, 2021. <https://www.vdab.be/sites/default/files/media/files/Disruptief-Inclusief-Verhalenmagazine.pdf>
- VDAB, Konekt vzw, GTB, & DWSE. (2021, 25 februari). *Presentatie info en inspraakmoment 25 februari 2021* [Presentatieslides]. VDAB. <https://www.vdab.be/sites/default/files/media/files/Presentatie-info-en-inspraakmoment-25-02-2021-met-speakersnotes.pdf>
- VDAB. (2022). *Wat doet VDAB?* Geraadpleegd 6 april 2022 via <https://www.vdab.be/wat-doet-vdab>

- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. (2021). *Statistisch jaarboek van het Vlaams onderwijs 2020-2021*. Geraadpleegd op 8 december 2021, van <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijsstatistieken/statistisch-jaarboek/statistisch-jaarboek-van-het-vlaams-onderwijs-2020-2021>
- Vlaanderen. (z.j.) *Disruptief Inclusief*. Geraadpleegd 22 februari 2022, van <https://www.vlaanderen.be/innovatienetwerk-overheid/filmpjes/disruptief-inclusief>
- Vlaanderen. (2022). *Directie-generaal Personen met een Handicap*. Geraadpleegd 6 april 2022 via <https://www.vlaanderen.be/organisaties/federale-overheidsdiensten/federale-overheidsdienst-sociale-zekerheid/directie-generaal-personen-met-een-handicap>
- Vornholt, K., Villotti, P., Muschalla, B., Bauer, J., Colella, A., Zijlstra, F., & Corbiere, M. (2018). Disability and employment—overview and highlights. *European journal of work and organizational psychology*, 27(1), 40-55.
- Waldschmidt, A. & Sepulchre, M. (2019). "Citizenship: Reflections on a Relevant but Ambivalent Concept for Persons with Disabilities." *Disability & Society* 34 (3):421–448. Doi:10.1080/09687599.2018.1543580.
- Walker, M., & Unterhalter, E. (2007). *Amartya Sen's capability approach and social justice in education*. Springer.
- Walters, N. (2007). Capabilities, human rights and the challenge to workfare. *Beyond the Workfare State: Labour Markets, Equalities and Human Rights*, 159.
- Worth, N. (2020). Precarious Work. *International Encyclopedia of Human Geography*, 5–10. <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-102295-5.10446-9>
- Winance, M. (2007). Being normally different? Changes to normalization processes: from alignment to work on the norm. *Disability & Society*, 22(6), 625-638.

Bijlage 1

1. Toelichting onderzoek en informed consent

2. Verkenning

- Wie ben je, wat typeert je?
- Wat zijn jouw talenten?
- Wat zijn interesses in het dagelijks leven?

3. Ervaringen naar werkgelegenheid – Heden

- Wat doe je momenteel in het leven, waar werk je, of werk je niet?
 - Maatwerkbedrijf – begeleid werken – opleiding – vrijwilligerswerk – betaalde arbeid – werkzoekend - ...

A: Vragen indien een job:

- Wat was de belangrijkste drijfveer om werk te zoeken?
- Wat is waardevol werk voor jou?
- Hoe ervaar je de huidige job?
 - Wat betekent deze job voor jou?
- Wat zijn taken die je uitvoert op het werk?
 - Heb je hier zelf ook inspraak in?
- Hoe verliep de zoektocht naar je huidige job? Welk traject heb je afgelegd naar de job die je nu uitvoert?
 - Wat heb je allemaal moeten doen om werk te vinden?
 - Hoe is dit verlopen? Verliep dit vlot? Wat verliep positief?
 - Is dit gelopen hoe je het zelf verwacht had?
 - Welke spanningen of moeilijkheden ervaarde je?
 - Welke punten waren een goede hulpbron in de zoektocht naar werk?
 - Wat waren angsten en onzekerheden in deze zoektocht?
- Wat betekent naar het werk gaan voor jou? (Bv. vrienden maken, vaardigheden leren, tevredenheid)
 - Wat motiveert je om te gaan werken?
 - Wat betekent naar het werk gaan voor mensen rondom jou?
- Op wie kon je rekenen in de zoektocht naar werk/ in het dagelijks leven?
 - Wat waren reacties van familieleden of vrienden?
 - Hoe beleef je de hulp en ondersteuning die geboden wordt? (Bv. aangenaam, belastend, stressvol,..)
 - Heb je het gevoel dat er voldoende duidelijke informatie beschikbaar is over werken?
- Welke organisaties waren betekenisvol in de zoektocht naar werk?
 - Hoe ervaar je de samenwerking met deze organisaties/hulpverleners/ andere personen?
 - Kwam je hierbij in contact met sociaal werkers?
- Ervaar je twijfels over betaald werken?
- Kan je duidelijke informatie vinden omtrent betaald werken?
- Wat is er voor jou nodig om te kunnen werken?(Bv. Goed tempo/flexibiliteit/aangepaste werkplek/ begeleiding op het werk/ contract)
- Wat is de waarde van 'geld verdienen' voor jou?

B: Vragen indien momenteel geen job

- Wat doe je momenteel in het leven, waar werk je, of werk je niet?
 - Maatwerkbedrijf – begeleid werken – opleiding – vrijwilligerswerk – betaalde arbeid
 - Hoe ervaar je de huidige situatie?
 - Wat betekent deze situatie voor jou?
- Welke job wil je graag doen?

- Wat zijn taken die je graag wil uitvoeren in een job?
- Wat zijn jouw talenten?
- Hoe verloopt de zoektocht naar de arbeidsmarkt?
 - Wat heb je allemaal gedaan om werk te vinden?
 - Hoe is dit verlopen? Verliep dit vlot? Wat verliep positief?
 - Is dit gelopen hoe je het zelf verwacht had?
 - Waar bots je op? Welke spanningen of moeilijkheden ervaarde je?
 - Welke angsten ervaar je?
 - Welke punten waren een goede hulpbron in de zoektocht naar werk?
 - Welke twijfels ervaar je in deze zoektocht?
- Wat betekent naar het werk gaan voor jou? (Bv. vrienden maken, vaardigheden leren, tevredenheid)
 - Wat betekent naar het werk gaan voor mensen rondom jou?
- Op wie kan je rekenen in de zoektocht naar werk/ in het dagelijks leven?
 - Wat waren reacties van familieleden of vrienden?
 - Hoe beleef je de hulp en ondersteuning die geboden wordt? (Aangenaam, belastend, stressvol,...)
 - Heb je het gevoel dat er voldoende informatie aanwezig is in de zoektocht naar arbeid?
- Welke organisaties zijn betekenisvol in de zoektocht naar werk?
 - Hoe ervaar je de samenwerking met deze organisaties/hulpverleners/ andere personen?
 - Kwam je hierbij in contact met sociaal werkers?
- Ervaar je deze begeleiding als voldoende?
- Wat is er voor jou nodig om te kunnen werken?

4. Ervaringen naar werkgelegenheid – Verleden

- Hoe was de schoolperiode?
- Hoe was de overgang van school naar werk?
 - Welke ervaringen heb je hierbij? (Stressvol, aangenaam, onrust,..)
 - Heb je het gevoel dat je hier zelf keuzes in kon maken? Of werden deze keuzes voor jou gemaakt? Zo ja, door wie en hoe?
- Heb je het gevoel dat je genoeg vaardigheden meegekregen hebt in school om de stap naar arbeid te zetten?
- Hoe verliep het solliciteren?
 - Wat waren positieve en negatieve ervaringen?
- Welke jobs heb je vroeger gedaan?
- Hoe heb je deze periode ervaren? Kan je dit in 1 zin omschrijven?
- Wat kon er beter tijdens deze periode – wat zou een grote hulpbron geweest zijn?

5. Ervaringen naar werkgelegenheid – Toekomstperspectief

- Wat is je droomjob? Waarom droom je hiervan?
- Word je serieus genomen in deze droom?
 - Hoe helpen anderen met het verwezenlijken van deze droom?
- Wat is voor jou 'goed en leuk' werk?
- Wat zou er voor jou nog mogen veranderen in de samenleving?
- Wat wil je nog proberen in de toekomst?
- Stel dat ik jou binnen 15 jaar opnieuw aanspreek, wat zou je dan graag zelf bereikt hebben?
- Welke hindernis zou je met een toverstaf willen laten verdwijnen?
- Wat zou je met een luidspreker aan iedereen willen vertellen?

6. Afsluiten

- Heb je nog opmerkingen of toevoegingen?

Bijlage 2

INFORMED CONSENT

Beste participant

In het kader van een masterproef in de opleiding sociaal werk omtrent het doorlopen traject in de zoektocht naar arbeid, bent u bereid deel te nemen aan bijhorend onderzoek. U neemt geheel op vrije wil deel aan het onderzoek. U kan uw deelname op ieder moment stopzetten. Dit onderzoek bestaat concreet uit een interview waarbij in dialoog wordt gegaan met u omtrent het thema arbeid. Dit interview zal indien mogelijk opgenomen worden met een audio-opname. Persoonlijke gegevens zullen te allen tijde geanonimiseerd worden. Indien gewenst kan u het getranscribeerde interview inkijken en eventuele aanpassingen aanbrengen.

Indien u nog vragen hebt, kan u terecht bij Laura Van Daele op volgend mailadres: ldaee.vandaele@ugent.be.

Ik, ondergetekende, verklaar hierbij dat ik, als participant aan een onderzoek aan de Vakgroep sociaal werk en sociale pedagogiek onder leiding van studente Laura Van Daele van de Universiteit Gent,

- (1) de uitleg over de aard van de vragen en de taken die tijdens dit onderzoek zullen worden aangeboden, heb gekregen en dat mij de mogelijkheid werd geboden om bijkomende informatie te verkrijgen;
- (2) totaal uit vrije wil deelneem aan het wetenschappelijk onderzoek;
- (3) de toestemming geef aan de onderzoekers om mijn resultaten op anonieme en vertrouwelijke wijze te bewaren, te verwerken en te rapporteren;
- (4) op de hoogte ben van de mogelijkheid om mijn deelname aan het onderzoek op ieder moment stop te zetten en dit zonder opgave van reden;
- (5) weet dat niet deelnemen of mijn deelname aan het onderzoek stopzetten op geen enkele manier negatieve gevolgen heeft voor mij /op mijn evaluatie (er worden geen punten afgetrokken, maar ook niet verdiend) / op mijn studiebegeleiding / op mijn behandeling / op mijn ondersteuning;
- (6) weet dat ik op aanvraag een samenvatting van de onderzoeksbevindingen kan krijgen nadat de studie is afgerond en de resultaten bekend zijn;
- (7) geef toestemming dat mijn data gebruikt worden voor verder analyse door andere onderzoekers na volledige anonimisering;
- (8) weet dat UGent de verantwoordelijke eenheid is m.b.t. persoonsgegevens verzameld tijdens het onderzoek. Ik weet dat de data protection officer me meer informatie kan verschaffen over de bescherming van mijn persoonlijke informatie. Contact: Hanne Elsen (privacy@ugent.be).

Gelezen en goedgekeurd op (datum),

Handtekening van de participant

Naam van de verantwoordelijke onderzoeker